

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

T.C.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI

**BURDUR MÜZESİ'NDE BULUNAN ALPER ERDEM'DEN
MÜSADERE EDİLMİŞ PONTOS VE PAPHLAGONİA SİKKELERİ**

CANER RENDE

YÜKSEK LİSANS

DANIŞMAN

DOÇ. DR. ŞÜKRÜ ÖZÜDOĞRU

BURDUR – 2021

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

BURDUR MÜZESİ'NDE BULUNAN ALPER ERDEM'DEN
MÜSADERE EDİLMİŞ PONTOS VE PAPHLAGONİA SİKKELERİ

CANER RENDE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Şükrü ÖZÜDOĞRU

Üye: Doç. Dr. Şükrü ÖZÜDOĞRU

Üye: Doç. Dr. F. Eray Dökü

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Şevket Aktaş

BURDUR – 2021

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BEYAN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'ne göre hazırlamış olduğum “Burdur Müzesi’nde bulunan Alper Erdem’den Müsadere Edilmiş Pontos ve Paphlagonia Sikkeleri” adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik ve etik kuralları ihlal etmediğimi, tezimin özgün olduğunu, başvurduğum kaynakları metin içinde, dipnotlarda ve kaynakçada eksiksiz ve bilimsel kurallara uygun olarak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Adı ve Soyadı

Caner RENDE

Tarih ve İmza

29.06.2021

TEŞEKKÜR

Antik dönem denildiğinde akla gelen objelerden ilki sikkelerdir. Sikkeler kendi dönemleri hakkında birçok bilgi bize kazandırır. Bize kazandırdıkları bu bilgiler sayesinde sikkeler ait olduğu devletin ve dönemin sanatı, ekonomik/sosyal yaşamları hatta dini konuda birçok alanda bilgi sahibi olmamızı sağlar.

Tez danışmanım Sayın hocam Doç. Dr. Şükrü ÖZÜDOĞRU'ya tecrübeleri ve ilgisi için çok teşekkür ederim.

Müze çalışmalarımda bana gerekli izni veren Burdur Arkeoloji Müze Müdürü Murat KALEAĞSIOĞLU'na çok teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde yanımda olan ve bana sürekli ışık tutan kendimi daha ileriye taşımam için her türlü fedakârlığı yapan babam Celit RENDE, annem Ayfer RENDE, abim Ali İlker RENDE, kardeşim Gözde Nur RENDE'ye sonsuz teşekkür ederim.

Burdur, 2021

(RENDE, Caner, *Burdur Müzesi'nde Bulunan Alper Erdem'den Müsadere Edilmiş Pontos ve Paphlagonia Sikkeleri, Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2021*)

ÖZET

Antik dönemlerde insanların ödeme yapmak amacıyla kullandıkları sikkelerin üzerinde yer alan tasvirler, basıldığı dönem hakkında bizlere bilgi vermektedir. Bu tasvirler sayesinde dönemin dini, ticari hayatı, kent yaşamı ve insanların inanışları ile ilgili pek çok bilgiye ulaşılabilmektedir.

“Burdur Müzesi'nde Bulunan Alper Erdem'den Müsadere Edilen Pontos ve Paphlagonia Sikkeleri” konulu tez çalışması hazırlanırken gerçekleştirilen metodun ilk aşamasını kaynak taraması oluşturmuştur. Çalışmaya kaynak oluşturabilecek tez, kitap ve makaleler, taranarak temin edilmiştir. Çalışmanın ikinci ve üçüncü aşamasında Burdur Müzesi'ndeki sikke envanter defterleri taranmış, Pontos ve Paphlagonia adı altında kayda alınan sikkeler incelenmiş ve çalışma için ön hazırlık yapılmıştır. Çalışmanın dördüncü aşamasını katalog kısmı oluşturmaktadır. Bu aşamada kronolojik bir sıraya göre düzenlenen sikkelerin darp tarihi, darp yeri, ölçüleri vb. bilgileri verilmiş ve tanımları yapılmıştır.

Tez çalışmasının katalogunda toplam 175 adet sikke yer almaktadır. Sikkeler, Pontos ve Paphlagonia bölgelerinden elde edilmiştir. Katalogdaki sikkeler; Pontos bölgesi kentlerinden Amisos'tan 138, Khabakta'dan 2, Komana'dan 6, Paphlagonia bölgesi kentlerinden Sinope'den 20, Pimalisa'dan 1, Amastris'ten 8 adettir.

Katalog kısmında bulunan sikkeler incelenirken kronolojik olarak ele alınmış, ilk olarak tek tek fotoğraflanmış, ağırlık ve ölçüleri alınmış ve dönemi belirlenmiştir.

İncelenen bu sikkeler dönem olarak Hellenistik Dönemi kapsamaktadır. En erken tarihli sikkeler İ.Ö. 120 yılına ait olup en geç sikkeler ise İ.Ö. 56 yılına aittir. İ.Ö. 120-100 tarihleri arasına ait 1 adet sikke, İ.Ö. 120-63 yılları arasına ait 41 adet sikke, İ.Ö. 105-90 yılları arasına ait 83 adet sikke, İ.Ö. 100-85 yılları arasına ait 1 adet sikke ve İ.Ö. 85-65 yılları arasına ait 40 adet sikke, İ.Ö. 80-70 yılları arasına ait 5 sikke, İ.Ö. 56 yılına ait 4 adet sikke, katalogda yer almaktadır.

Katalogda yer alan sikkelerin ön ve arka yüzlerine bakıldığında farklı tiplere yer verildiği görülmektedir. Gorgo ya da Medusa başlı Aegis ve Nike figürlü sikkeler

katalogdaki en kalabalık gruptur. Bunların dışında Athena, Pegasos, Perseus, Medusa, Dionysos ve Ares figürlü sikkelere de yer verilmiştir. Ayrıca sikkelerin ön ve arka yüzlerinde bulunan Latince yazılar da ön ve arka yüz lejant listesi bölümünde belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Sikke, Pontos, Paphlagonia, Nike, Monogram.*

(RENDE, Caner, Pontos and Paphlagonia Coins Confiscated from Alper Erdem in Burdur Museum, Master Thesis, Burdur, 2021)

ABSTRACT

The depictions of the coins that people used to pay in ancient times provide us with information about the period they were minted. Thanks to these depictions, a lot of information about religion, commercial life, city life and people's beliefs of the period can be reached.

While preparing the thesis on "Pontos and Paphlagonia Coins Confiscated from Alper Erdem in the Burdur Museum", the first step of the method carried out was the resource search. Theses, books and articles that can be used as a source for the study were obtained by scanning. In the second, and the third stage of the study, the coin inventory books in the Burdur Museum were scanned, the coins registered under the names of Pontos and Paphlagonia were examined and preliminary preparation was made for the study. The fourth stage of the study is the catalog part. At this stage, the minting date, place, size, etc. of the coins arranged in chronological order informations has been given and definitions have been made.

There are 175 coins in total in the catalog of the thesis work. Coins were obtained from Pontos and Paphlagonia regions. Coins in the catalog; There are 138 from Amisos, one of the cities of Pontos region, 2 from Khabakta, 6 from Komana, 20 from Sinope, one of the cities of Paphlagonia region, 1 from Pimalisa, 8 from Amastris.

While examining the coins in the catalog section, they were handled chronologically, firstly photographed one by one, weights and measurements were taken and the period was determined.

These coins examined cover the Hellenistic Period as a period. The earliest dated coins are from 120 BC, and the latest coins are from 56 BC. 1 coin from 120-100 BC, 41 coins from 120-63 BC, 83 coins from 105-90 BC, 1 coin from 100-85 BC coins and 40 coins from 85-65 BC, 5 coins from 80-70 BC, 4 coins from 56 BC are included in the catalog.

Looking at the front and back sides of the coins in the catalog, it is seen that there are different types. Gorgo or Medusa headed Aegis and Nike figured coins are the

most crowded group in the catalog. Apart from these, coins with the figures of Athena, Pegasos, Perseus, Medusa, Dionysos and Ares are also included. In addition, the Latin inscriptions on the obverse and reverse sides of the coins are also indicated in the front and back legend list section.

Keywords: *Coin, Pontos, Paphlagonia, Nike, Monogram*

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK BEYAN METNİ	i
TEŞEKKÜR METNİ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMA DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

PONTUS VE PAPHLAGONİA BÖLGELERİ

1.1 Pontos Krallığı.....	2
1.2. Amisos	3
1.3. Paplagonia Krallığı	4
1.3.1. Sinope.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

PONTUS VE PAPHLAGONİA SİKKELERİ

2.1. Paphlagonia Bölgesi Sikke Özellikleri.....	9
2.1.1. Sinope Sikkeleri	9
2.2. Pontos Bölgesi Sikke Özellikleri	10
2.2.1. Amisos Sikkeleri.....	10
2.3. Paplagonia ve Pontos Bölgesi Sikkelerinde Bulunan Figürler.....	11
2.3.1. Aigis	11
2.3.2. Gorgolar.....	11
2.3.3. Nike	12
2.3.4. Athena.....	12
2.3.5. Perseus	13
2.3.6. Pegasos.....	14

2.3.7. Ares	15
2.3.8. Dionysos	16
2.3.9. Zeus	17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BURDUR MÜZESİ'NDE BULUNAN ALPER ERDEM'DEN MÜSADERE EDİLMİŞ PONTOS VE PAPHLAGONİA SİKKELERİ ÖN VE ARKA YÜZÜNDEKİ TİPLER VE DEĞERLENDİRME

3.1. Aigis / Nike	19
3.2. Ares başı / Kınında Kılıç	20
3.3. Athena başı / Perseus	20
3.4. Dionysos başı / Thyrsos	21
3.5. Nike / Nike	21
3.6. Perseus başı / Bereket Boynuzu	21
3.7. Perseus / Pegasos	22
3.8. Roma başı / Nike	22
3.9. Zeus başı / Kartal	22
3.10. Değerlendirme	22

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BURDUR MÜZESİ'NDE BULUNAN ALPER ERDEM'DEN MÜSADERE EDİLMİŞ PONTOS VE PAPHLAGONİA SİKKELERİ

4.1. Katalog Hakkında Bilgiler	27
4.2. Katalog	27
SONUÇ	48
KAYNAKÇA	51
EKLER	57
EK 1. Ön ve arka yüz lejant listesi	58
EK 2. Levhalar	66
EK 3. Resimler	84
ÖZGEÇMİŞ	87

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
BMC	British Museum Catalogue of the Greek Coins
BMC Pontus	BMC Pontus (1889). British Museum Catalogue of the Greek Coins. Pontus, Paphlagonia, Bithynia and the Kingdom of Bosphorus (V. Wroth). London.
Callataÿ	Callataÿ, F. (1997). L'Histoire Des Goerres Mithridatiques Vue Par Les Monnaies, Zürich: Lauvain-la-Neuve.
Casey	Casey, J., Arslan, M., Brickstock, R., Agnew, J. (2010). Sinope a Catalogue of the Greek, Roman and Byzantine Coins in Sinop Museum (Turkey) and Related Historical and Numismatics Studies. London.
HGC	Hoover, O. (2012). Handbook of Coins of Northern and Central Anatolia, Pontos, Paphlagonia, Bithynia, Phrygia, Galatia, Lykaonia, and Kappadokia (with Kolchis and the Kimmerian Bosphoros), Fifth to First Centuries BC. HGC 7. Lancaster/London.

- Hunterian** Hunterian (1901). Catalogue of Greek Coins in the Hunterian Collection University of Glasgow Volume II. (G. Macdonald). Glasgow.
- S. Ireland 2000** Ireland, S. (2000). Greek, Roman and Byzantine Coins in the Museum at Amasya (Ancient Amaseia), Turkey. London.
- G. Kabadüz** Göktürk, M. Tevfik ve Cebesoy, S. Seba (1994). Kabadüz Definesi. Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1993 Yıllığı, 54-82.
- G. Kabadüz 2009** Göktürk, M. Tevfik (2009). Kırıkkale Definesi. Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2007-2008 Yıllığı, S. XXI, s. 241-280.
- Köker 2008** Köker, H. (2008). The Greek Coins of Black Sea Region. *Colluquium Anatolicum VII*. S. 229- 245.
- Malloy** Malloy, A. G. (1970).The Coinage of Amisus (First Edition). USA.
- Michel** Michel - LE GUEN-POLLET, Brigitte - ÖZCAN, Birsal et REMY, Bernard (1991). “Le Tresor De Binbaşıoğlu (Tokat, Turquie) Monnaies De Bronze Des Villes Du Pont Frappees Sous Mithridate VI Eupator”, *Varia Anatolica V*, S. V, Pontica I, s. 61-76.

- Samsun** Travaglini, A. (1997). Samsun (Amisos), A. Travaglini (Ed.), *Museo di İzmir I. Ripostigli di Monete Greche*. Milano, pp. 149-163.
- Sear SG** David R. (1994). Sear, *Greek Coins and their Values: Volume II*. London.
- SNG** Sylloge Nummorum Graecorum
- SNG BM Black Sea** SNG BM Black Sea (1993). Sylloge Nummorum Graecorum, Vol. IX., The British Museum, Part 1, The Black Sea, London.
- SNG Cop. Bithynia** SNG Cop. Bithynia (1944). Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum, Bosphorus-Bithynia. Copenhagen.
- SNG Stancomb** SNG Stancomb (2000). Sylloge Nummorum Graecorum, Great Britain, Volume XI, The William Stancomb Collection of Coins of the Black Sea Region, Oxford.
- SNG IX.** SNG IX. (1993). Sylloge Nummorum Graecorum, England, The British Museum, Part I: The Black Sea, London.

SNG XI.

SNG XI. (2000). Sylloge Nummorum Graecorum, vol. XI, The William Stancomb Collection of Coins of the Black Sea Region, Oxford.

SNG Tübingen

SNG Tübingen (1985). Sylloge Nummorum Deutschland. Münzsammlung der Universität Tübingen. 3. Heft. Akarnanien-Bithynien, Berlin.

SNG Von Aul. Pontus

SNG Aul. Pontus (1957). Sylloge Nummorum Graecorum, Sammlung v. Aulock, Pontus, Paphlagonien, Bithynien, 1-1049. Berlin.

SNG Von Aulock

SNG Von. Aulock, H. Sammlung (1957). Sylloge Nummorum Graecorum Pontus Paphlagonien-Bithynien, Berlin: Verlag Gebr. Mann.

SNG v. Aul. Nachträge

SNG Von. Aulock, Nachträge I (1967). Sylloge Nummorum Graecorum, Deutschland, Sammlung v. Aulock, Nachträge I, Pontus, Paphlagonien, Bithynien, Berlin.

O. Tekin 1994

Tekin, O. (1994). Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri, The Yapı Kredi Collection Grek&Roman Coins, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

O. Tekin 1999

Tekin, O. (1999). Sivas Definesi VI. Mithradates Dönemi Pontos ve Paphlagonia Kentlerinin Bronz Sikkeleri, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul.

Waddington, Bithynie

Waddington, W. H., Babelon, E. and Reinach, T. (1908). Recueil Général des Monnaies Grecques D'Asie Mineure Deuxime Fascicule: Bithynie (jusqu'à Juliopolis). Paris.

Waddington, Pont

Waddington, W.H., Babelon, E. and Reinach, T. (1904).Recueil Général des Monnaies Grecques D'Asie Mineure Deuxime Fascicule I: Pont et Paphlagonie. Paris.

Williams

Williams, D. (2009). The Coins of Pontus, Paphlagonia and Bithynia in the Collection of the Archaeological Museum in Florence. The Numismatic Chronicle volume 169. pp. 105-136.

Diğer Kısaltmalar**Açıklamalar****AE**

: Bronz, bakır

AY.

: Arka yüz

bkz.

: Bakınız

çev.

: Çeviren

Ed.

: Editör

Eds.

: Editör

Env. No.

: Envanter Numarası

Gr.

: Gram

Hdt.

: Heredotos

Hom.

: Homeros

İ.Ö.	: İsa'dan Önce
Kat. No.	: Katalog Numarası
Lev.	: Levha
Mm.	: Milimetre
n.	: Numara
ÖY.	: Ön yüz
Ref.	: Referans
Res.	: Resim
s.	: Sayfa
Say	: Sayı
Strab.	: Strabon

GİRİŞ

Bu tez çalışmasının ana konusu, Burdur Müzesi'nde sergilenen ve Alper Erdem'den müsadere yolu ile alınan Pontos ve Paphlagonia sikkelerinin incelenmesidir. Çalışmanın birinci bölümünde Pontos, Paphlagonia, Amisos ve Sinope bölgeleri hakkında genel bilgiler verilmektedir.

İkinci bölümde Pontos ve Paphlagonia bölgelerinden elde edilen sikkeler hakkındaki açıklamalar yer aldıktan sonra Amisos ve Sinope sikkelerinin genel özellikleri ve bu sikkelerde görülen figürlerin tanımları anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde Pontos ve Paphlagonia bölgelerinden elde edilen sikkelerin ön ve arka yüzündeki tipler ele alınmış ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Dördüncü ve tezin ana kısmı olan bölümde ise bahsi geçen Burdur Müzesi sikkeleri katalog şeklinde sunulmaktadır.

Tez çalışmasının temel amacı, özellikle Helenistik Dönem'de Pontos ve Paphlagonia bölgesinde basılmış olan sikkelerin detaylı olarak tanıtılmasıdır. Dönemin sikkeleri, bizlere hem ticari açıdan ipuçları vermekte hem de bu bölgelerde yaşayan insanların sahip olduğu kült inançlarını da anlatmaktadır. Bu sikkelerin detaylı olarak tanıtılması, basıldığı dönemlere ışık tutarak daha iyi tanınmasına yardımcı olacaktır.

Tez çalışması sırasında kullanılan öncelikli yöntem Burdur Müzesi'nde bulunan sikkelerin araştırılması olmuştur. Söz konusu sikkeler yerinde fotoğraflanmış, sikkelerin envanterlerinde bulunan bilgiler derlenmiştir. Konuyla ilgili farklı kaynakçalar incelenmiş ve bir katalog çalışması yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

PONTUS VE PAPHLAGONİA BÖLGELERİ

1.1 Pontos Krallığı

Anadolu'nun kuzeyinde bulunan Pontos Krallığı sınırları, batıda Paphlagonia, güneyde Kapadokkia, doğuda ise Küçük Ermenistan Krallığı ile çizilmiştir. Paryadres Dağları, Kafkas Dağları'nın uzantısı olarak sayılmakta ve Pontos Krallığı topraklarını doğudan batıya doğru ikiye ayırmaktadır. Pontos topraklarındaki verimli ovaların bulunduğu vadiler, Halys (Kızılırmak), İris (Yeşilirmak) ve diğer akarsular tarafından bölünmektedir.

Pontos Krallığı'nın sınırları içerisinde bulunan topraklar günümüzde Amasya, Artvin, Bayburt, Çorum, Erzincan, Giresun, Gümüşhane, Kastamonu, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat ve Trabzon illeri olarak kabul edilmektedir. Pontos Krallığı'nın kuruluşu İ.Ö 3. yüzyıla dayanmaktadır. Krallık, I. Mithridates Ktistes tarafından Olgassys Dağı eteklerinde bulunan Kimiata yöresinde kurulmuştur¹.

Büyük İskender'in ölümünün yaklaşık 20 yıl sonrasında Karadeniz Kappadokiası'nda Akhamenid İmparatorluğu satraplarından I. Mithradates bağımsızlığını ilan etmiş ve Mithradates Krallığı'nı kurmuştur. I. Mithradates, Paphlagonia Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Olgassys (İlgaz) Dağı yamacında kurulmuş Kimiata Kalesi'nin de içinde bulunduğu Kinistene/Kimistene bölgesinde krallığın işareti sayılabilecek hanedanın temellerini atmıştır. Kısa bir süre içinde bu topraklarda giderek güçlenen I. Mithradates, İris Nehri kıyısındaki Amaseia'yı (Amasya) ele geçirmiş ve bu kenti krallığın başkenti yapmıştır².

Eupator, MÖ 119/116 yıllarında³ geri döner ve krallığı ele geçirir (Res 1.). Krallığını kısa bir zamanda genişletmiştir. Romaya karşı kendisini koruyucu güç olması

¹ Adem Işık, Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi, TTK Yayınları, 1. baskı, Ankara, 2001, s.12.

² Strabon, Geographika, çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000, s.14, 53.

³ Murat Arslan, Roma'nın Büyük Düşmanı Mithradates VI Eupator, Odin yayıncılık, 2007, s.79.

sonucunda, kısa bir zaman içinde Karadeniz Pontos Krallığına ait bir göle çevirmiştir⁴ (Res 2.).

Pontos kralları IV. Mithradates' kadar Roma ile ilişkilerini sağlam tutmaya çalışmışlardır. Hatta Anadolu'da diğer krallıklarla barışçıl siyasi ilişkiler kurulmuş, bu ilişkiler ailesel bağlarla güçlendirilmiştir. Pontus ve Roma arasında ise hiçbir zaman tam anlamıyla barışçıl bir denge kurulamamış lakin Pharnakes (İ.Ö. 189-160) ve V. Mithradates Euergetes (İ.Ö. 150-120) dönemlerinde Roma ile iş birliği sağlanmıştır. Pontos son kralı olan VI. Mithradates genişlemeci politikası Roma'nın Anadolu'daki emelleri ile çatışmış ve Roma ile ilişkileri bozulmuştur⁵. Bu ilişkilerin bozulmasında Pontos Krallığının kaçınılmaz bir sonu olur.

1.2. Amisos⁶

Amisos, İ.Ö 8. yüzyılda Miletoslular tarafından kurulmuştur. Kappadokia ve Pontos'un iç kısımlarına kadar uzanan kara yoluna olan bağlantısı ve Anadolu'nun aktif kervan yolunun kuzeyinde yer alan bitiş noktasında bulunması nedeniyle çok kısa sürede önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir⁷. Amisos Limanı, İris (Yeşilırmak) ve Halys (Kızılırmak) ırmaklarının oluşturduğu koyun ortasında, doğusundaki Derbent Burnu ve batısındaki Kalyon (Fener) Burnu'nun rüzgârlara karşı set oluşturduğu korunaklı bir mevkide yer almaktadır. Karadeniz sahilinin hinterlandı en zengin limanı burasıdır. Her ne kadar Sinope gibi doğal bir liman olmasa da hinterlandında İris ve Halys ırmaklarının suladığı verimli ovalar yer alır ve bu ovalarda her türlü meyve, sebze ve tahıl yetiştirilmiştir⁸. Limanın hemen ardında yükselen dağlarda ise kereste, demir,

⁴ John Hind G. F, "Mithridates", The Last Age of the Roman Republic, (ed. J. A. Crook, A. Lintott, E. Rawson), The Cambridge Ancient History, Cambridge: Cambridge University Press, 1994, s.129-164.

⁵ Deniz Burcu Erciyas, Aristocracy and Royal Propaganda under the Hellenistic Kingdom of the Mithradatids, Leyde-Boston, 2006, s.2007.

⁶ Çalışmada bahsedilen sikkelerin bir kısmı Amisos bölgesine ait olduğundan Pontos Bölgesi kentlerinden sadece Amisos'a yer verilmiştir.

⁷ Arslan, 2007, s.39-40.

⁸ David Raoul Wilson, The Historica Geography of Bithynia, Paphlagonia and Pontus in the Greek and Roman Periods, Unpublished B. Litt. Thesis, University of Oxford, 1960, s.193.

yarı değerli taşlar gibi zenginlikler bulunmaktadır. Bol yağış almasından dolayı bu bölgede ayrıca büyükbaş hayvancılık da çok yaygındır. Güneyde bulunan Phazimonitis (Merzifon, Vezirköprü) yöresinde bakır, demir ve gümüş madenleri, tüccarlar tarafından oldukça talep gören kaliteli Amisos ve Khalybes demiri, Dazimonitis (Kazova, Tokat Ovası) ovasında yapılan bağcılık, meyvecilik ve tahıl üretimi, zengin demir ve bakır madenleri, Gazekene yöresinin (Amasya ve çevresi) tarımsal ve hayvansal ürünleri ve Paryadres Dağları'nın eteğindeki Kabeira / Neokaisareia'daki (Niksar) zengin maden yatakları vb. yeraltı ve yerüstü zenginlikleri, Amisos'un ne kadar önemli bir ticaret bölgesi olduğunun göstergeleridir⁹.

Kappadokia'dan elde edilen tuz ve demir gibi ürünler Pontos Dağları'nından geçen kara yolu kullanılarak Amisos Limanı'na getirilmekte, deniz yoluyla limana getirilen ve iç bölgelerin ihtiyacı olan ürünler de yine aynı kara yolu kullanılarak taşınmaktadır¹⁰.

1.3. Paphlagonia Krallığı

Paphlagonia Bölgesi'nin sınırları, doğuda Halys (Kızılırmak) ile Pontos Bölgesi, batıda Parthenios (Bartınsu) veya Billaios (Fiyos çayı) ile Bithynia, güneyde ise Gangra (Çankırı) ile Galatya ile çevrilmektedir (Res 3.).

“Bütün bu antik kaynaklar ışığında Paphlagonia Bölgesi'nin, doğu sınırını Halys (Kızılırmak) ile Pontos Bölgesi, batı sınırını Parthenios (Bartınsu) veya Billaios (Filyos Çayı) ile Bithynia, güney sınırı ise Gangra (Çankırı) ile Galatia Bölgesi oluş turmaktadır”¹¹.

Anadolu'daki yerli topluluklar, daha kolay savunulabilen ve yerel kaynaklardan faydalanabilecekleri korunaklı yüksek dağ vadilerini tercih ederken, deniz ticaretiyle

⁹ Kamil Doğancı, “Antikçağ'da Karadeniz Bölgesi'ndeki Limanların Bölgenin Ticari ve Ekonomik Hayatına Katkıları”, L.G. Gökçek, E. Yıldırım, O. Pekşen (Ed.), Anadolu'nun Eski Çağlarında İktisadi ve Zirai Hayat, Değişim Yayınları, 2018, s.686.

¹⁰ Arslan, 2007, s.40.

¹¹ Eray Dökü, *Paphlagonia Kaya mezarları ve Kaya tapınakları*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008, Antalya, 2008, s.6.

uğraşan Hellenler ise Karadeniz'i yeni bir ticaret alanı olarak görmüşlerdir¹². Hellen kaynaklarına göre Amastris/Sesamos'tan başlayan Karadeniz tica ret rotası “Eryt(r)inoi, Kromna (Tekeönü ya da Kurucaşile), Kytoros (Gideros Koyu, Sütluce), Aigialos (Cide Merkez Sahili ve Eski Karaağaç), Klimaks (Kazallı), Thyme na/Teuthrania (Denizkonak ve Uğurlu Köyleri Arası), Timolaion, Karambis (Kerempe), Marsylla/Kallistratia (Doğanyurt), Zephyrion (Kayran), Garios, Abonouteichos (İnebo lu), Aiginetes (Hacıveli), Kinolis (Ginolu), Antikikonis, Koloussa, Stephane ve Potamoi liman şehrinden geçerek son olarak Sinop'a ulaşmaktaydı¹³. Hellenistik dönem'de Sinope ve Amastris kentlerinin doğal limanları Paphlagonia Bölgesini zenginleştirmekteydi.

Antik Dönem'e ait yazılı kaynaklarda Paphlagonialılar'dan ilk olarak İlyada'da bahsedilmektedir. Homeros, Troya savaşında Akhalara karşı Troya'nın müttefiki olarak savaşa giren Paphlagonia'lı Enetler'in kralı Pylaimenes ve oğlu Harpalion önderliğindeki Paphlagonia birliklerinden ve Harpalion'un bir çarpışmada ölümünden bahseder¹⁴. İ.Ö 2. binin sonlarına doğru Hitit İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden silinmesinin ardından İ.Ö 8. yüzyılda Anadolu'da önemli bir güce sahip olan Phrygler'in, Paphlagonia bölgesindeki faaliyetleri ve etkileri konusundaki yazılı bilgiler ne yazık ki tam olarak günümüze gelmemiştir.

İ.Ö 7. yüzyılda Paphlagonia kıyılarında önemli ölçüde bir İon kolonizasyonu başlamıştır. Aynı yüzyılın sonlarına doğru, Kimmerlerin mevcut baskıları özellikle Batı Anadolu'da büyük bir güç haline gelen Lidya kralları tarafından zayıflatılmış ve hemen ardından Kimmerler, Kral Alyattes tarafından Küçük Asya'dan sürülmüşlerdir¹⁵. Böylece Paphlagonia'nın hâkimiyeti de Lidyalıların eline geçmiştir. Halys Irmağı ise

¹² Bleda S.Düring ve Claudia Glatz, *Kinetic Landscapes, The Cide Archaeological Project: Surveying the Turkish Western Black sea Region*, 2015,s.248

¹³ Richard John Alexander Talbert, *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, Princeton Universty Press, Princeton, 2000, s.86.

¹⁴ Homeros, İlyada XIII, çev. Azra Erhat-İbrahim Abdülkadir Meriçboyu, Can Yayınları, İstanbul, 1992, s. 639-660.

¹⁵ Herodotos, Herodot Tarih I, çev. Müntekim Ökmen-Azra Erhat, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973, s.16.

bölgedeki başka güçlü bir topluluk olan Medler'e karşı bir sınır oluşturmuştur¹⁶. Medlerin yıkılmasının ardından hızla genişleyen Akhaemenid gücü ise tüm Anadolu'yu ve elbette ki Paphlagonia'yı da ele geçirmiştir.

Paphlagonia Bölgesi'nin Pers egemenliği altına girmesinden ilk olarak tarihçi Herodotos bahsetmektedir. Darius, hâkimiyeti altındaki toprakları yirmi vergi bölgesine ayırdığı düzenlemesinde Paphlagonia'yı Phrygia, Asya Trakları, Mariandyn ve Suriye (Kappadokia) ile beraber üçüncü bölgeye sokmuş, 360 talant gümüş vergi vermekle yükümlü tutmuştur¹⁷. Yine Herodotos, Kserxes'in Hellenistan'a gerçekleştirdiği seferde kralın müttefiki olan Paphlagonialılar'ın silahları ve giyimlerine dair önemli bilgi verir¹⁸.

Buna göre Darius Dönemi ile Kserxes'in Hellenistan seferine kadar geçen zamanda Paphlagonia Bölgesi'nin krala tam bağımlı bir politika izlediği sonucu çıkarılabilir¹⁹.

Ksenophon Hellenika'da Paphlagonia kabilelerinin krala olan bağılıklarından kurtulmak istediğini anlatır. Kral Otys de süvarileri ile birlikte Pers kralının davetini reddederek bu istemi ortaya koymuştur. Muhtemelen Agesilaos Anadolu seferinden sonra Sparta'ya geri geldiğinde, Otys ayaklanmayı devam ettirmiştir. Böylece M.Ö. 378 yılında II. Artaxerxes'in ordusunun başına getirilen Kappadokia Satrabı Datames bu ayaklanmayı bastırması ve bunun sonucunda Anadolu'daki en güçlü Pers yöneticilerinden biri haline gelmiştir. Ksenophon Anabasis'te Perslere karşı gelen Paphlagonia Kralı Korylas ve sonrasında Hellenika'da Otys'in ayaklanmasından bahsederek M.Ö. 5.yy'ın sonundan M.Ö.4.yy'ın ilk başlarına kadar Paphlagonia Bölgesi'nde Perslerin hakimiyet kuramadığını göstermektedir²⁰.

¹⁶ Hdt., I, 1973, s. 6, 28, 72.

¹⁷ Hdt., I, 1973, s.90.

¹⁸ Hdt.,VIII, 1973, s.72.

¹⁹ Dökü, 2008, s.7.

²⁰ Dökü,2008, s.10.

Paphlagonia Kralı Otys'in çıkardığı ayaklanmayı bastırarak burayı kontrol altına alan Datames hakimiyet sağladığı coğrafyanın da kendisine verdiği güç ile M.Ö. 373 yılında başlayan ve "Büyük Satrap Ayaklanması" olarak adlandırılan bu isyanın öncüsü olmuştur²¹. M.Ö. 360 yılında bu ayaklanmayı kontrol altına alarak bölgeyi tekrar ele geçiren kral ve ardılları İskender'in bölgeye gelişiyle kazandıkları hakimiyeti kaybetmişlerdir. Fakat yaşanan bu gelişmelerin Paphlagonia Bölgesi'ne olan etkileri bilinmemektedir²².

1.3.1. Sinope²³

Sinope'nin tarihi ve coğrafyası ile ilgili en önemli bilgiler, Amaseia'lı Strabon tarafından yazılmıştır. Strabon'a göre Sinope, Armene'den elli stadion uzaklıkta olup dünyanın o kısmındaki kentlerin en önemlisi olarak ifade edilmektedir. Kent, Miletos'lular tarafından kurulmuştur. Strabon'a göre; *"Burada bir deniz üssü kurmak suretiyle kent, Kynaneai berisindeki denizlere egemen oldu ve hatta Kynaneia'nın ötesinde bile Hellenlerle beraber birçok mücadelelere katıldı."*²⁴

Heredotos, Sinope'nin Kimmerin ardından Lydia Kralı Kroisos (İ.Ö 561/560-547/546) döneminde Lydia'lıların egemenliği altında olmasını şu sözlerle anlatmaktadır; *"Günler günlere katıldı. Halys Irmağı'nın beri yakasındaki ulusların, Kilikia ve Lykia'dan gayri hepsi boyun eğmiş, Kroisos'un egemenliğini tanımışlardı; bunlar: Lydia'lılar, Phrygia'lılar, Mysia'lılar, Mariandyn'ler, Khalyb'ler, Paphlagonia'lılar, Thrak'lar, Thyn'ler, Bithynia'lılar ve Karlar, Ionlar, Dorlar, Aiollar, Pamphylia'lılardı."*²⁵

²¹ Ksenophon, *Hellenika*: IV, I, s. 16, 28.

²² Dökü, 2008, s.10.

²³ Çalışmada bahsedilen sikkelerin bir kısmı Sinope bölgesine ait olduğundan Paphlagonia Bölgesi kentlerinden sadece Sinope'ye yer verilmiştir.

²⁴ Strabon, *The Geography of Strabo*, çev. Horace Leonard Jones, XII, The Loeb Classical Library, London/New York 1917–1932, s. 3,11.

²⁵ Hdt., I, 1973, s.17.

Sinope’de bulunan ya da darbedilen sikkelere bakıldığında Damates’in ardından bölgenin en az iki Pers hanedanlığı altında olduğu anlaşılmaktadır²⁶. Ardından kent, İ.Ö 334-330 yılları arasında Büyük İskender’in hakimiyeti altına girmiştir. Daha sonra kent, Pontus egemenliğine ve ondan sonra da Roma egemenliğine geçmiştir. Strabon’da bu durum şu şekilde ifade edilmektedir; “... İlk önce İ.Ö 183 yılında Pharnakes, ondan sonra VI. Mithridates Eupator’a kadar onun selefleri ve en son olarak da VI. Mithridates Eupator’u yenen Romalılar tarafından ele geçirildi.”²⁷

²⁶ Özdemir Koçak, Eskiçağ Tarihinde Sinope Başlangıçtan M.S. 395 Yılına Kadar, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1993, s.59.

²⁷ Strab., XII, 1917-1932, s. 3, 11.

İKİNCİ BÖLÜM

PONTUS VE PAPHLAGONİA SİKKELERİ

2.1. Paphlagonia Bölgesi Sikke Özellikleri

2.1.1. Sinope Sikkeleri

Sinope kentinde sikke darbı İ.Ö 5. yüzyıl başlarından itibaren başlamıştır²⁸. En erken dönemde darbedilen sikkelerin ön yüzünde yandan resmedilmiş büyük bir kartal başı ve hemen altında küçük bir yunus balığı betimlenmiştir. Arka yüzünde ise çift quadratumincusum tipi kullanılmıştır²⁹. Erken dönem sikke tiplerinin yerini ilerleyen zamanlarda alan ve daha popüler olan Sinope sikkelerinde ise ön yüzde Nympe (Su perisi) başı, arka yüzde yunus balığı ve üzerinde yandan görünen, uçar vaziyette bir kartal betimlemesi bulunmaktadır³⁰. Bu popüler ve karakteristik sikkelerin basımı İ.Ö 3. yüzyıla kadar devam etmiş ve ardından yeni bir sikke tipi ortaya çıkmıştır. Bu yeni sikke tipinde ön yüzde surlu tacı ile Tykhe ve arka yüzde oturur vaziyette elinde lir tutarken resmedilmiş Apollon betimlemesi yer almaktadır³¹.

Sikke darbının en yoğun olduğu VI. Mithradates döneminde Sinope sikkelerinde görülen tipler aşağıdaki gibidir:

- Ön yüzde Zeus başı / Arka yüzde şimşek demeti üzerinde kartal (büyük birim),
- Ön yüzde Ares başı / Arka yüzde kılıç,
- Ön yüzde Athena başı / Arka yüzde Perseus,
- Ön yüzde Dionysos başı / Arka yüzde Thyrsos,
- Ön yüzde Aegis / Arka yüzde Nike,
- Ön yüzde Zeus başı / Arka yüzde şimşek demeti üstünde kartal,
- Ön yüzde deri başlıklı genç erkek başı / Arka yüzde sadak,

²⁸ Otto Morkholm, *Early Hellenistic Coinage from the Accession of Alexander to the Peace of Apamea* (336-186 B.C.), Cambridge University Press, Cambridge, 1991, s. 95-96.

²⁹ David R. Sear, *Greek Coins and their Values: Volume II*, London, 1994, n. 3687.

³⁰ Sear, 1994, n. 3962.

³¹ Sear, 1994, n. 3701.

- Ön yüzde Perseus başı / Arka yüzde Harpa,
- Ön yüzde genç erkek başı / Arka yüzde iki pileus arasında bereket boynuzu,
- Ön yüzde Kurt postu başlıklı kadın başı / Arka yüzde Nike,
- Ön yüzde Artemis başı / Arka yüzde üç ayaklı kazan,
- Ön yüzde örtülü kadın başı / Arka yüzde ayakta Apollon³².

2.2. Pontos Bölgesi Sikke Özellikleri

2.2.1. Amisos Sikkeleri

Amisos kentine ait en erken sikkeler İ.Ö 5-4. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu dönemde görülen en karakteristik sikkelerin ön yüzünde sola dönük Hera başı, arka yüzünde ayakta, kalkan üzerinde duran kanatları açık baykuş resimleri betimlenmiştir³³.

Sikke darbının en yoğun olduğu VI. Mithradates döneminde Amisos sikkelerinde görülen tipler aşağıdaki gibidir;

- Ön yüzde Zeus başı / Arka yüzde şimşek demeti üzerinde kartal (büyük birim),
- Ön yüzde Ares başı / Arka yüzde kılıç,
- Ön yüzde Athena başı / Arka yüzde Perseus,
- Ön yüzde Dionysos başı / Arka yüzde thyrsos,
- Ön yüzde Aegis / Arka yüzde Nike,
- Ön yüzde Zeus başı / Arka yüzde şimşek demeti üstünde kartal,
- Ön yüzde deri başlıklı genç erkek başı / Arka yüzde sadak,
- Ön yüzde Perseus başı / Arka yüzde harpa,
- Ön yüzde genç erkek başı (Perseus) / Arka yüzde iki pileus arasında bereket boynuzu,
- Ön yüzde Mithras başı (Perseus olarak / Arka yüzde Pegasos,
- Ön yüzde kurt postu başlıklı kadın (Amazon) başı / Arka yüzde Nike,
- Ön yüzde Artemis başı / Arka yüzde üç ayaklı kazan,

³² Oğuz Tekin, Sivas Definesi, VI. Mithradates Dönemi Pontos ve Paphlagonia Kentlerinin Bronz Sikkeleri, Vehbi Koç Vakfı / Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul, 1999, s. 9, 10, 11.

³³ Oğuz Tekin, Sadberk Hanım Müzesi Antik Sikkeler Kataloğu, Vehbi Koç Vakfı / Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul, 2003, s.73, n. 382.

- Ön yüzde VI. Mithradates başı (Dionysos olarak) / Arka yüzde Cistamystica,
- Ön yüzde Eros başı / Arka yüzde kanatlı (Artemis başı) / Geyik,
- Ön yüzde Eros (Nike) büstü / Arka yüzde sadak,
- Ön yüzde Panter / Arka yüzde Cistamystica,
- Ön yüzde Herakles başı / Arka yüzde kını içinde kılıç,
- Ön yüzde kadın (Artemis) başı / Arka yüzde çelenk içinde baykuş,
- Ön yüzde Apollon başı / Arka yüzde üç ayaklı kazan,
- Ön yüzde kurt postu başlıklı kadın başı / Arka yüzde Herakles,
- Ön yüzde Perseus başı / Arka yüzde Aigis³⁴.

2.3. Paplagonia ve Pontos Bölgesi Sikkelerinde Bulunan Figürler

Çalışmamıza konu olan sikkelerin ön ve arka yüzlerinde bulunan figürler aşağıdaki gibidir:

2.3.1. Aigis

Homeros'un destanlarında tanrılar tanrısı Zeus'un ve kızı Athena'nın tasvirlerinde kullanılan sıfatlardan birisi Aigis taşıyandır. Aigis, Zeus'un Girit mağarasında kendisini emziren keçi Amaltheia'nın derisiyle yaptığı bir kalkandır. Yılanlarla çevrili, ortasında bir Gorgo kafası bulunan Aigis kalkanı, düşmanlara korku salar ve karşısına çıkan orduları yener. Aigis kalkanı Zeus tarafından Titanlara karşı verdiği savaşta kullanılmış ve kendisinden başka sadece Athena kullanmıştır. Aigis kalkanı bir kudret sembolüdür³⁵.

2.3.2. Gorgolar

Gorgoların adları korkunç, yırtıcı ya da müthiş anlamına gelen Gorgos sıfatından türetilmiştir³⁶. Üç kızkardeş olan Gorgo'lar, Phorkys ve Keton'un kızlarıdır. Antik Yunan mitolojisinde bu kızkardeşlerden en çok bahsi geçen Medusa'dır. Aiskhylos, Gorgo'ları şöyle tanımlamaktadır:

³⁴ Tekin, 1999, s. 12.

³⁵ Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 72.

³⁶ Camilla Paglia, Cinsel Kimlikler, çev. Anahid Hazaryan-Fikriye Demirci, Ankara, Epos Yayınları, 2004, s. 61.

*Ejderha kanatlı Gorgo'lar,
o, insanları korkudan korkuya salan,
görenlerin soluğunu kesen Gorgo'lar.*

Gorgoların saçları yılanlarla örülüdür, alınlarından yaban domuzu dişleri fişkırmıştır, elleri tunçtandır ve uçmak için altın kanatları bulunmaktadır. Bu yaratıkların en belirgin nitelikleri karşılarına çıkana korku salmaktır. Sicilya'lı Diodoros Gorgo'lar hakkında farklı bir yorum sunar: *Gorgo'lar Amazon'lar gibi savaşçı bir soymuş, Atlant'lara (Atlantis) yakın bir uzak ülkede oturlarmış. Amazon'lar, kraliçeleri Myrina'nın (Myrina) yönetimi altında Atlant'ları yendikten sonra, bunlar Amazon'ları Gorgo'lara saldırmaya itmiş. Gorgo'lar yenildikleri halde, kısa zamanda davranabilmişler, ama sonra Perseus ve Herakles eliyle alt edilmişler*³⁷.

2.3.3. Nike

Antik Yunan'da zafer tanrıçası olarak bilinen Nike, kanatlı ve hızlı uçan bir kız olarak tasvir edilmektedir. Hesiodos, Nike'nin Pontos soyundan gelen Pallas ve Okeanos'un kızı Styks'ten doğma olduğunu belirtmektedir. Tarih boyunca tanrıça Nike, tasvirlerinde tek başına ve sağ elinde bir palmye dalı tutar şekilde ve kanatlı olarak betimlenmiştir³⁸.

2.3.4. Athena

Yunan mitolojisinde akıl, bilgelik ve barışı temsil eden Tanrıça Athena'yı babası Zeus'un bizzat kendisi doğurmuştur. Zeus'un ilk karısı olan Öetis, Athena'yı doğuracağı sırada Zeus kendisini yutar çünkü Gaia ile Uranos, Metis'den doğacak olan erkek çocuğun babasını tahttan indireceğini bildirmişlerdir. Zeus, Metis'in kamındaki Athena'yı yuttuktan sonra, Hephaistos'a alnını yarmasını emreder. Bu yarıktan pırıl pırıl zırhlara bürünmüş olarak Athena doğar. Zeus'un çocukları içinde en çok Athena'yı sevdiği söylenir. Bu nedenle, kalkanını ve yakıcı şimşegi yalnız onun taşımasına izin vermiştir. Athena, tasvirlerinde genellikle baştan aşağı silahlıdır. Başında miğfer; sol

³⁷ Erhat, 1994, s. 632.

³⁸ Erhat, 1994, s. 1198.

elinde, ortasında Perseus'un öldürdüğü Medusa'nın başı bulunan bir kalkan; göğsünde yine Medusa başlı bir zırh bulunur³⁹.

2.3.5. Perseus

Yunan mitolojisi kahramanlarından Perseus'un babası tanrı Zeus, annesi ise Danae'dir. Danae'nin babası Akrisios bir kâhine giderek bir erkek çocuk sahibi olup olamayacağını sorar. Bunun üzerine kâhin, kendisinin bir erkek çocuğu olmayacağını fakat kızının doğuracağı erkek çocuğun kendisi öldüreceğini söyler. Akrisios kızı Danae'yi yeni doğmuş olan Persus'la birlikte bir sandığa koyarak denize atar. Zeus'un yardımları ve Poseidon'un denizi sakinleştirmesi sonucunda sandık sahile vurur ve Danae ile oğlu Perseus'u kral Polydektes'in kardeşi Diktys bulur. Aradan geçen zamanda Perseus büyüyerek genç bir delikanlı olur. Fakat kral Polydektes, Danae'ye âşık olur ve Perseus'un kendisine karşı geleceğini düşünerek onu ortadan kaldırmaya karar verir. Bunun için Perseus'a Medusa'nın başını getirmesi görevini verir. Perseus, bu görevi yapamayacağını düşünürken Hermes ve Athena yanına gelerek ona yardımcı olacaklarını söylerler⁴⁰.

Perseus, iki tanrının da yardımıyla önce Graialara'a gider. Graialar üç kör bilici kızkardeştir ve ortak bir göz kullanmaktadırlar. Perseus bu görevi başarmak için önce Nymphalara ulaşmalıdır ve onlara gidecek yolu ise Graialar bilmektedir. Kâhinlerin gözünü ele geçiren Perseus, Nymphalara giden yolun bilgisi karşılığında gözü Graialara geri vererek yola koyulur. Nymphalardan kanatlı sandallar, Hades'in insanı görünmez kılan miğferi ve Kibisis adı verilen büyülü torbayı alan Perseus yoluna devam eder. Hermes kendisine elmas bir orak ve Athena da tunçtan bir kalkan hediye etmiştir. Kanatlı sandallarıyla havalanan Perseus, Okeanos kıyısında Gorgoları uyurken bulur. Gorgoların gözlerine bakanlar taşa dönüşmektedir ve bu üç kızkardeş içerisinde sadece Medusa ölümlüdür. Perseus, Medusa'ya arkasından yaklaşır, Athena'nın ona vermiş olduğu tunç kalkanı ayna olarak kullanarak Medusa'yı gördüğü anda Hermes'in verdiği

³⁹ Bedrettin Cömert, Mitoloji ve İkonografi, De ki Basım Yayın, Ankara, 2010, s. 37-38.

⁴⁰ Cömert, 2010, s. 102-105.

orakla Medusa'nın başını keser ve büyüdü torbaya yerleştirerek oradan ayrılır. Böylece kendisine verilen görevi yerine getirmiş olur⁴¹.

Perseus, pek çok farklı ülkeyi geçerek Habeşistan'a varır. Kral Kepheus'un karısı Kassiepeia, güzelliğiyle fazla övünmekte ve hatta Nereus Kızları ile Tanrıça Hera'ya meydan okumaktadır. Nereus Kızları, Kassiepeia'nın cezalandırılması için denizler tanrısı Poseidon'dan yardım isterler. Poseidon, Habeşistan'a önüne gelen her şeyi parçalayan bir ejder gönderir. Kâhinler, ülkenin bu beladan kurtulması için Kassiepeia'nın kızı Andromeda'nın kurban edilmesi gerektiğini söylerler. Andromeda, deniz kenarındaki kayalıklara bağlanır ve ejderin gelmesini bekler. Bu sırada oradan geçen Perseus, Andromeda'yı görür ve ona âşık olur. Ejderi de elmastan orağıyla keserek Andromeda'yı kurtarır ve onunla evlenir. Fakat Andromeda aslında amcasının sözlüsüdür ve bu durumu kabul etmeyen amcası, Perseus'u bir pusu kurarak öldürmek ister. Perseus, Medusa'nın başını göstererek Andromeda'nın amcasını taşa çevirir. Yanında annesi Danae'yi ve karısı Andromeda ve ile birlikte Seriphos'a dönünce zalim kral Polydektes'i ve yanındakileri Medusa başı ile taşa dönüştürerek kral Diktys'i yeniden tahta geçirir. Tanrıların kendisine verdiği hediyeleri Hermes ve Athena'ya geri verdikten sonra Argos'a geçer. Bu esnada kâhinlerin kehanetinin gerçekleşmesinden korkan dedesi Akrisios Larissa'ya kaçmıştır. Perseus, Larissa'da düzenlenen bir spor yarışmasına katılır ve attığı disk dedesinin başına çarparak onun ölümüne neden olur. Bunun üzerine Perseus kehaneti öğrenir ve Argos tahtına geçmekten vazgeçer⁴².

2.3.6. Pegasos

Yunan mitolojisinde Kanatlı At olarak bilinen Pegasos, denizler tanrısı Poseidon'la Gorgo Medusa'nın çocuğudur. Kimsenin yanaşmadığı ve korktuğu Medusa'ya âşık olan Poseidon zorla onunla birlikte olmuştur. Zeus, Medusa hamileyken onun başını kesmiş ve boynundan akan kanlardan Khrysaor ve kanatlı at Pegasos dünyaya gelmiştir⁴³. Pegasos'un doğumunun hemen ardından Athena, Medusa'nın başını kalkanına sarmıştır. Kimi efsanelerde ise Athena'nın Medusa'nın derisini

⁴¹ Cömert, 2010, s. 103-105.

⁴² Cömert, 2010, s. 102-105.

⁴³ Deniz Gezgin, Hayvan Mitosları, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 29.

yüzdüğü ve kalkanını bu deriden yaptığı anlatılır⁴⁴. Pegasos doğunca doğruca Olympos'a uçmuş ve Zeus'un hizmetine girmiştir. Olympos'taki görevi Zeus'a yıldırımlarını taşımaktır⁴⁵. Perseus ve Bellarophones efsanelerinde önemli bir yere sahip olan Pegasos, gökte bir burç haline getirilmiştir⁴⁶.

2.3.7. Ares

Zeus ve Hera'nın oğlu olan Ares, Roma mitolojisinde Mars olarak adlandırılmıştır ve 12 Olimpos tanrısından biridir⁴⁷. Homeros yazdığı destanlarda Ares'i kavgacı, elleri kanlı, deli dolu, saldırgan, entrikacı bir tanrı olarak tasvir eder⁴⁸.

Ares, yapı olarak asık suratlı, güçlü ve kaba bir tanrıdır. Savaşa olan düşkünlüğü, kendisinin savaşların alevlendiği mevsim olan ilkbaharın da tanrısı olarak kabul edilmesine neden olmuştur⁴⁹. Fiziksel olarak Ares, bir savaş tanrısına yakışacak şekilde kuvvetli kaslara sahip, kalın enseli, dar alınlı ve kısa saçlı olarak resmedilmiştir⁵⁰.

Ares, Yunan tanrıları arasında tıpkı Hades gibi sevilmeyen bir tanrıdır. Babası Zeus bir keresinde kendisini "*Olimpos'ta oturan tanrılar arasında en iğrendiğim tanrı sensin*" diyerek azarlamıştır. Ares dışındaki tüm Olimpos tanrıları, kötü yönlerinin dışında erdemli ve iyi yanlara da sahipken Ares'in hiçbir iyi tarafı yoktur. Bu yüzden Ares, 12 Olimpos tanrısı arasında en hor görülenidir ve kendisine verilen sıfatlar da hep kötü ve küçültücü sıfatlar olmuştur⁵¹. Kızkardeşi Athena'nın aksine Ares, aklın kullanıldığı savaşları sevmez. Şiddet ve kaba kuvvet düşkünüdür. Bu yüzden kendisine

⁴⁴ Robert Graves, Yunan Mitleri: Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler, çev. Uğur Akpur, Say Yayınları, Ankara, 2010, s. 157.

⁴⁵ Pierre Grimal, Yunan ve Roma, çev. Sevgi Tamgüç, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1997, s. 614.

⁴⁶ Erhat, 1994, s. 239.

⁴⁷ Philippe Bruneau, "Ares", LIMC II, 1984, s. 479-492.

⁴⁸ Hom., 1992, s. 830; 889.

⁴⁹ Roza Agizza, Antik Yunan'da Mitoloji'Masallar ve Söylenceler, çev. Z. Zühre İlkelen, İstanbul, Kanaat Basımevi, 2001, s. 60.

⁵⁰ Cemal Tollu, Mitoloji Yunan ve Roma, Maarif Basımevi, İstanbul, 1957, s. 67.

⁵¹ Derman Bayladı, Mitoloji Tanrıların Öyküsü, Say Yayınları, İstanbul, 1997, s. 87.

verilen sıfatlar arasında feryat koparan, tahrip edici, zarar verici, cezalandırıcı, öç alan gibi kötüyeyici sıfatlar bulunmaktadır⁵².

Klasik Yunan mitolojisinde geçen hikayelerde Ares, Aphrodite ile yasak bir aşk yaşamıştır ve Athena ile pek çok mücadeleye girilmiştir. Roma’da bulunan sikkelerde Mars ismi ile “Victor” ve “Invictus” sıfatları yanyana kullanılmıştır⁵³. Yunanlılar tarafından seilmeyen Ares, Roma’da ise büyük saygı görmüş ve halk tarafından çok sevilmiştir. Yunanistan genelindeki sanatsal eserlerde ve sikkelerde Ares figürü diğer Olimpos tanrılarına kıyasla çok az kullanılmıştır. Yunanistan sanatının ilk örneklerinde (İ.Ö 6.-5. yy.) Ares başında miğfer ve elinde kalkanla tasvir edilmiştir. İ.Ö 4. yüzyıldan itibaren kılıç dışında elinde başka bir silah gösterilmemiştir. Hellenistik sanatta ise Ares, elimde kılıç ve mızrakla savaşırken tasvir edilmiştir⁵⁴.

Ares figürünün kullanıldığı Anadolu’da darbedilen sikkelere bakıldığında zengin bir betimleme görülür. Ares, sikkeler üzerinde hem savaşçı kimliği ile hem de ait olduğu kentteki pozisyonuyla ilgili olarak tasvir edilmiştir⁵⁵.

2.3.8. Dionysos

Yunan mitolojisine göre Dionysos, iki kez doğmuştur. İlk doğum, Persephone tarafından gerçekleştirilmiştir. Zeus, Persephone’ye âşık olur fakat kendisi Zeus’un kardeşi Hades’in karısıdır ve yeraltındaki dünyada yaşamaktadır. Zeus yılan kılığına girerek yeraltı dünyasına iner ve Persephone ile birlikte olur. Bu birleşmeden Zagreus adlı bir tanrı yani ilk Dionysos doğar. Zeus, karısı Hera’nın bu doğumu duymasından korkarak oğlunu Kuretlar’e emanet eder. Kuretlar’in yanında büyümeye başlayan çocuğu öğrenen Hera, Titanlara çocuğu bularak öldürmeleri emrini verir. Zagreus, peşine düşen Titanlardan kaçmayı başaramaz ve yakalandığı zaman parçalanarak

⁵² Nuriye Karayaka, Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Pisidia Tanrıları, Ege Yayınları, İstanbul, 2007, s. 87.

⁵³ John Melville Jones, A Dictionary of Ancient Roman Coins, London, 1990, s. 175.

⁵⁴ Fatih Erhan, Antik Çağ Kilikia Sikkelerinde Dinsel Tasvirler, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, s. 59-60.

⁵⁵ Emel Dereboylu, “Sikkeler Işığında Anadolu’da Ares”, Arkeoloji ve Sanat Dergisi, Say: 121, 2006, s. 69.

öldürülür. Kardeşini kurtarmak için çabalayan Athena ise onun sadece kalbini kurtarabilmiştir ve kalbi babasına getirir. Zeus oğlunun kalbini Semele'ye yedirir ve Semele Dionysos'a hamile kalır, böylece tanrının ikinci doğumu gerçekleşir⁵⁶

Bir başka anlatımda ise Zeus, Semele'ye âşık olmuştur. Kocasının bu aşkını öğrenen Hera, yaşlı bir kadın kılığına girerek Semele'nin yanına gider ve ona *“Zeus’a yalvar da sana kendini tanrı olarak bütün görkemiyle göstereyim”* der. Buna inanan Semele, Zeus’tan kendisini göstermesini ister. Zeus, şimşek ve yıldırımlarıyla kendini gösterince, Semele yanar ve karnındaki çocuğunu düşürür. Zeus, Semele’nin düşürdüğü çocuğu kendi baldırına koyar ve onu ikinci bir doğumla meydana getirir⁵⁷.

Dionysos’un sanatsal eserlerdeki tasvirleri yüzyıllar boyunca farklı şekillere bürünmüştür. En eski dönemlerde phallos biçimindeki tahta imgeler kullanılırken tanrının üreme gücüne atıf yapılmıştır. Sonraları Dionysos figürleri güçlü, kuvetli, sakallı ve giysili olarak tasvir edilmeye başlanmıştır. Başında asma ya da sarmaşık dallarından oluşan bir taç bulunmaktadır. Genellikle elinde *thyrsos* (ucunda bir çam kozalağı bulunan sarmaşık ve asma yaprakları sarı uzun değnek) ve bir kadehle görülür⁵⁸.

2.3.9. Zeus

Yunan mitolojisinin en büyük tanrısı olan Zeus, Hesiodos’un Theogonia eserinde tanrıların ve insanların babası olarak tanımlanır. Zeus’un babası Kronos, Rhea’dan olan çocuklarından birinin onu öldüreceği kehanetini öğrenince diğer çocuklarını birer birer yutmaya başlar. Rhea, Zeus’u kurtararak onu İda Dağı’nda bir mağaraya bırakır ve Zeus burada büyür. Zeus, büyüdüğünde gerçekten de babasının korktuğu kehanet gerçekleşir ve babası ile bir mücadele girişir. Bu mücadele sonunda Kronos, yuttuğu tüm çocuklarını tek tek kusar ve böylece Zeus kardeşlerini kurtarır.

⁵⁶ İsmail Gezgın, Sanatın Mitolojisi: Paleolitik Çağlardan Hristiyanlığa Kadar, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 70.

⁵⁷ Cömert, 2010, s. 149-151.

⁵⁸ Cömert, 2010, s. 149-151.

Daha sonra Kronos'un zincire vurduğu kardeşlerini yani kendi amcalarını da kurtarır. Ardından da babasının yerine tahta geçerek tüm tanrıların kralı olur⁵⁹.

Olimpos, Zeus'un evidir ve O, bütün tanrılarının en üstünüdür. Diğer tanrılarla mücadelelere girse de, kendisine karşı gelirse de son sözü daima Zeus söyler ve O'nun karşısında kimse duramaz. Tüm dünyayı yöneten Zeus tasvirlerinde sağ elinde şimşek ya da bir asa bulunmaktadır. Zeus'un bilinen en ünlü attribütleri kartal ise neredeyse tüm tasvirlerinde yer almaktadır⁶⁰.

Zeus, göklerin tanrısıdır ve hava ile ilgili tüm olaylardan sorumludur. İlyada destanı'nda denizler tanrısı Poseidon, Kronos'un üç oğlu arasında evrenin paylaşımını yapıldığını kendi ağzından anlatmaktadır. Buna göre denizler Poseidon'a, karanlık yer altı ülkesi Hades'e ve gökyüzü de Zeus'a bırakılmıştır⁶¹.

Zeus insanca bir düzenin hakka dayanan koruyucusu ve kurucusu sayılmıştır. Homerosun destanlarında ise bu durum insanların ve tanrılarının babasına verilen bu rol Hesiodos'un eserlerinde daha kesin belirlemektedir⁶².

⁵⁹ Hesiodos, Theogony, edited with prolegomena and commentary, çev. Martin Litchfield West, Oxford, 1976, satırlar: 453-505.

⁶⁰ Walter Burkert, Greek Religion, çev. John Raffan, Cambridge, Massachesetts, Harvard University Press, 1985, s. 126-127.

⁶¹ Meral Hakman, "Bir Anadolu Tanrısı Olarak Zeus'un Tabiat İle İlişkisi Üzerine Bir Gözlem", Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, Yıl V/1, S: 1, Ocak 2013, s. 3-4.

⁶² Erhat, 1994, s. 296.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BURDUR MÜZESİ'NDE BULUNAN ALPER ERDEM'DEN MÜSADERE EDİLMİŞ PONTOS VE PAPHLAGONİA SİKKELERİ ÖN VE ARKA YÜZÜNDEKİ TİPLER VE DEĞERLENDİRME

3.1. Aigis/Nike: Ön yüzünde aigis, ortasında Gorgo başı betimlenmiştir. Arka yüzünde ise sağa dönük, Nike ayakta khiton giyimli, omzunda palmye dalı taşıyor şeklinde sikkeye işlenmiştir. Katalogda bu tip sikkelerden toplam 41 adet bulunmaktadır.

Amastris kentine ait 6 (**Kat. No. 1-6**), Sinope kentine ait 15 (**Kat. No.15-29**), Pontos kentine ait 1 (**Kat. No.153**), Khabakta kentine ait 2 (**Kat. No.168-169**) ve Komana kentine ait 6 (**Kat. No. 170-175**) olmak üzere İ.Ö. 85-65 tarihlerine ait toplam 30 adet sikke bulunmaktadır. İ.Ö. 120-63'e tarihlenen Amisos kentine ait 11 (**Kat. No. 30-40**) adet sikke yer almaktadır.

Bu tip sikkelerin diğer benzeri bir tip olan ön yüzde Aigis, ortasında Medusa başı ve arka yüzünde Nike betimlenen sikkelerden toplam 80 adet bulunmaktadır. Bu sikkelerden Sinope kentine ait olan 1 adet (**Kat. No. 14**) İ.Ö. 85-65'e tarihlenmiştir. İ.Ö. 105-90'a tarihlenen Amisos kentine ait 79 (**Kat. No.70-148**) adet sikke bulunmaktadır. Pontos ve Paphlagonia kentleri tarafından basılan bu tip sikkeler katalogda 121 adet ile en fazla gösterilen sikke tipi olmuştur.

Sikkeler 4 farklı darphanede darbedilmiştir. Darphanelerin adı sikkelerin arka yüzlerinde figürlerin sağına ve soluna bölüştürülmüş olarak yer alır. Darphaneler içinde sayıca en fazla sikke 134 adet ile Amisos'ta bulunan darphanedir. Darphanenin adı AMI –ΣΟΥ (**bkz. Kat. No. 30-163**) şeklinde yazılmıştır. Emisyon açısından bu tip çok fazla çeşite sahiptir. Katalogda Sinope'de basılan 15 adet Aigis/Nike tipinde sikke bulunmaktadır. Darphanenin adı ΣΙΝ-ΩΠΗ olarak yazılmıştır. Sikkenin arka yüzünde monogram figürün sağına ve soluna bölüştürülmüş olarak yer alır (**bkz. Kat. No.14-29**). Katalogda Amastris kentine ait toplam 6 adet sikke yer almaktadır. Darphanenin adı ΣΩΕΡΤ-ΣΑΑΜ olarak yazılır. Emisyonlarda arka yüzde hiçbir monogram yer

almamaktadır (**bkz. Kat. No. 1-6**). Katalogda Komana'ya ait basılmış 6 adet sikke yer almaktadır. Darphane adı KOMA–NQN olarak yazılır. Mevcut katalogda altı farklı emisyonunda basılmış örnekleri vardır (**bkz. Kat. No. 170-175**). Katalogda Khabakta kenti iki adet örnek ile karşımıza çıkar. Darphanenin adı [XA]BA–KTQN olarak yazılır. İki farklı emisyonunda basılmış örnekleri vardır (**bkz. Kat. No. 168-169**).

3.2. Ares başı / Kınında kılıç: Ön yüzde sağa dönük miğferli Ares başı, arka yüzünde kınında kılıç betimlenmiştir. Katalogda İ.Ö. 120-63'e tarihlenen Pimolisa kentine ait 1 (**Kat. No. 9**), Amisos kentine ait 13 (**Kat. No. 41-53**) adet sikke yer almaktadır. İ.Ö. 100-85 'e tarihlenen Sinope kentine ait 1 adet (**Kat. No. 11**) sikke bulunur. İ.Ö. 105-90'a tarihlenen Amisos kentine 1 (**Kat. No. 150**), sikke bulunur. İ.Ö. 85-65'e tarihlenen Amisos kentine ait 1 adet (**Kat. No. 154**) sikkeye yer verilmiştir. Katalogda Amisos darphanesi tarafından darp edilmiş 15 adet sikke bulunmaktadır. Darphane adı AMI–ΣOY şeklinde yazılmaktadır. Sikkenin arka yüzünde bazı emisyonlarda tip ve lejantlar yer alırken (**bkz. Kat. No. 41-44-46-47-50-53**), bazı emisyonlarda arka yüzde hilal ve yıldız (**bkz. Kat. No. 45,48-49,51-52**) tasvir edilmiştir. Katalogda Sinope darphanesi tarafından basılan 1 adet sikke bulunmaktadır. Darphane adı ΣINΩ–ΠHΣ şeklinde yazılır (**bkz. Kat. No. 11**). Sikkenin arka yüzünde monogram figürün sağına ve soluna bölüştürülmüş olarak yer alır. Katalogda Pimolisa kentinden 1 adet sikke bulunmaktadır. Darphane adı ΠIMΩ–ΛΙΣΩN şeklinde yazılmaktadır. Monogram sikkenin arka yüzünde figürün sağına ve soluna bölüştürülmüş olarak gösterilir (**bkz. Kat. No. 9**).

3.3. Athena başı/Perseus: Ön yüzünde sağa dönük, miğferinde Pegasos kabartması bulunan Athena başı betimlenmiştir. Arka yüzünde Perseus, cepheden, ayakta sağ elinde harpa, sol elinde Medusa'nın başını tutmakta ve bacaklarının arasında Medusa'nın vücudu durur şekilde işlenmiştir. İ.Ö. 85-65'e tarihlenen sikkeler Amastris kentine ait 2 adet (**Kat. No. 7-8**), Sinope kentine ait 1 adet (**Kat. No. 12**), Amisos kentine ait 1 adet (**Kat. No. 158**) sikke gösterilmiştir. Sinope kentine ait sikkede ön yüzde Attika miğferi yer almaktadır. İ.Ö. 105-90'a tarihlenen Amisos kentine ait 2 adet (**Kat. No. 151-152**) sikke verilmiştir. Katalogda 6 adet sikke ile gösterilmiştir. Katalogda Amastris'e ait 2 adet örnek bulunmaktadır. Darphanenin adı AMAΣ–TPEΩE şeklinde yazılmıştır. Monogram sikkenin arka yüzünde figürün sağına

ve soluna bölüştürülmüş olarak gösterilir **(bkz. Kat. No. 7-8)**. Katalogda Sinope kentine ait bu tipte basılan 1 adet örnek bulunmaktadır. Darphanenin adı ΣΙΝΩ-ΠΗΣ şeklinde yazılmıştır. Monogram sikkenin arka yüzünde figürün sağına ve soluna bölüştürülmüş olarak gösterilir **(bkz. Kat. No. 12)**. Katalogda Amisos kentine ait bu tipte basılan 3 adet örnek bulunmaktadır. Darphanenin adı ΑΜΙ-ΣΟΥ şeklinde yazılmıştır. Monogram sikkenin iki tarafına bölüştürülmüş olarak gösterilir **(bkz. Kat. No. 151-152,158)**.

3.4. Dionysos başı/Thyrsos: Ön yüzünde sağa dönük sarmaşık taçlı Dionysos başı işlenmiştir. Arka yüzünde üzeri panter postu ile örtülü Dionysos kutsal asası olan thyrsos, cista mystica ve diadem betimlenmiştir. İ.Ö. 120-63'e tarihlenmiştir. Amisos kentine ait 15 adet **(Kat. No.55-69)** sikke gösterilmiştir. İ.Ö. 85-65'e tarihlenen Amisos kentine ait 3 adet sikke **(Kat. No.155-157)** verilmiştir. Katalogda bu tipin 18 adet örneği mevcuttur. Tüm örnekler Amisos kentine aittir. Darphanenin adı sikkenin arka yüzünde cista mystica altında yer almakta ve ΑΜΙΣΟΥ şeklinde yazılmıştır **(bkz. Kat. No. 55.56.58.60-64)**. Bu tipin bazı emisyonlarında ise monogram veya işaret yer almaz **(bkz. Kat. No. 57.59.69)**.

3.5. Nike/Nike: Ön yüzünde sağa dönük, Nike figürü omzunda palmye dalı taşıırken ve arka yüzünde sağa dönük, ayakta omzunda palmye dalı taşıyan Nike betimlenmiştir. İ.Ö. 85- 65 tarihli Sinope kentine ait 1 adet sikke **(Kat. No. 13)** verilmiştir. İ.Ö. 105-90 tarihli Amisos kentine ait 1 adet sikke **(Kat. No. 149)** gösterilmiştir. Katalogda bu tipin 2 adet örneği mevcut olmakla birlikte Sinope kentine ait olan bu tipte basılan 1 adet örnek bulunmaktadır. Darphanenin adı ΣΙΝΩ-ΠΗΣ şeklinde yazılmıştır. Monogram sikkenin arka yüzünde figürün sağına ve soluna bölüştürülmüş olarak gösterilir **(bkz. Kat. No. 13)**. Katalogdaki diğer Nike/Nike tipli sikke ise Amisos kentine aittir. Darphanenin adı ΑΜΙΣΟΥ şeklinde yazılmıştır. Monogram arka yüzünde sağ alt boşlukta gösterilmiştir **(bkz. Kat. No. 149)**.

3.6. Perseus başı/Bereket boynuzu: Ön yüzde sağa dönük Perseus büstü yer alır. Arka yüzünde iki diaskur başlığı arasında bereket boynuzu ve başlıkların üzerinde birer yıldız verilmiştir. İ.Ö. 120-100'e tarihlenmiştir. Sinope kentine ait 1 adet sikke **(Kat. No. 10)** gösterilmiştir. İ.Ö. 120- 63'e tarihlenen Amisos kentine ait 1 adet **(Kat. No. 54)** sikke yer almaktadır.

3.7. Perseus/Pegasos: Ön yüzünde sağa dönük, sorguçlu miğferli Perseus başı, arka yüzünde Pegasos solda, ayakta, sağ ayağını kaldırmış, su içer şekilde tasvir edilmiştir. İ.Ö. 80-70'e tarihlenir. Amisos kentine ait 3 adet sikke (**Kat. No. 161-163**) verilmiştir. Katalogda bu tipin Amisos kentine ait 3 adet örneği bulunmaktadır. Darphanenin adı sikkenin arka yüzünde, Pegasus figürünün altında yer alır. AMİΣΟΥY şeklinde yazılmıştır (**bkz. Kat. No. 161-163**).

3.8. Roma başı/Nike: Ön yüzünde sağa dönük, Roma'nın miğferli başı. Arka yüzünde sağa dönük, Roma kalkanların üzerinde oturur ve sağ elinde Nike başı tutar şekilde tasvir edilmiştir. İ.Ö. 56'ya tarihlenir. Amisos kentine ait 4 adet sikke (**Kat. No. 164-167**) verilmiştir. Katalogda bu tipin tüm örnekleri Amisos kentine aittir. Darphanenin adı ön yüzde yer alır AMI –ΣΟΥY şeklindedir (**bkz. Kat. No. 164-167**). Darphane adı sikkenin arka yüzünde, Nike figürünün iki yanına bölüştürülmüştür (**bkz. Kat. No. 165**). Bazı emisyonlarında ise monogram arka yüzün sol tarafında yer alır (**bkz. Kat. No. 164**) veya monogram yer almaz (**bkz. Kat. No. 166-168**).

3.9. Zeus başı/Kartal: Ön yüzünde sağa dönük, Zeus'un defne çelenkli başı ve arka yüzünde pençelerinde şimşek demeti tutan başı sağa dönük kanatları açık kartal şeklinde tasvir edilmiştir. İ.Ö. 80-70'e tarihlenir. Amisos kentine ait 3 adet (**Kat. No. 159-161**) sikke verilmiştir. Katalogda bu tipin 3 adet örneği bulunmaktadır. Amisos kentine aittir. Darphanenin adı AMİΣΟΥY şeklinde sikkenin arka yüzünde, kartal figürünün altında yer alır (**bkz. Kat. No. 159-161**).

3.10. Değerlendirme:

Amisos kenti bronz sikkeleri VI. Mitrdates döneminde darbına başlanmıştır. Sikkelerde kent adları AMİΣΟΥY ya da ΣAMİΣOHΣ şeklinde yazılmıştır⁶³. VI. Mithradates Eupator bronz sikkelerinde kendi adını taşımamaktadır. Hakimiyeti altında bulunan Pontos ve Paplagonia kentleri ve Bithynia kenti bronz sikke basılmıştır⁶⁴. Sikke basan kentlerin sayısında büyük bir artış görülmüş. Amasea, Komana, Khabakta, Kabeira, Laodikeia gibi kentler ilk kez sikke darp etmeye başlamış, sikkelerin arka

⁶³ Barclay Vincent Head, Historia Numorum, A Manuel of Greek Numismatics, Oxford, 1887, s. 424.

⁶⁴ Warwick William Wroth, British Museum Catalogue of the Greek Coins, Pontus, Paphlagonia, Bithynia and the Kingdom of Bosphorus, London, 1889.

yüzlerinde kralın adı yer alması gerekirken sikkeyi basan kentin adı yer almaktadır⁶⁵. VI. Mithradates dönemi boyunca bronz sikke basan kentler; Pontos Bölgesi'nden Amisos, Amaseia, Khabakta, Kabeira, Komana, Laodikeia, Gaziura, Pharnakeia, Taulara'dır. Paphlagonia Bölgesi'nden Amastris, Pimolisa, Sinope ve Abonothaikhos'dur. Bu kentlerde basılan sikkelerin özellikleri çok benzemektedir. Tip ve birim olarak ele aldığımızda Perseus ve Dionysos figürlerinin sayısı çok fazladır⁶⁶.

IV. Mithradates kendisinin soyunun baba tarafından Pers imparatorluğunun kurucuları Kyros ve Dareios'a anne tarafından ise III. Aleksandros ve I. Seleukos Nikator'a dayandırıyor⁶⁷. Dolayısıyla Perslerin atası olan Perseus'a ilişkin tipler bronz sikkelerde kullanılmıştır. Bronz sikkelerde yer alan diğer tipler içinde Perseus/ Pegasus; Aigis/Nike; Athena/ Perseus tipleri Perseus'un Medusa'nın başının kesilmesi görevi için gönderilen mitoloji ile ilgilidir. Dionysos ismini kendisine epitheon olarak alan IV. Mithradates dedesi VI. Antiokhos Epiphanes Dionysos'a atıfta bulunmuş olabilir⁶⁸. Ayrıca Hellenler Dionysos'u benimsemiş ve Olympia tarınları arasında görmüştür. Bu yüzden IV. Mithradates kendisini Hellenlere karşı kabul görmesini istemiş olabilir⁶⁹. Bu yüzden Amisos sikkelerinde yer alan Dionysos/ thyrsos ve Mithradates dionysos olarak betimlenen başı/ cista mystica tipleri dikkat çeker. Başka bir tip olan Grek Pantheonu ile ilgili tiplerde ise Ares/ kın içinde kılıç, Zeus/Kartal tipleri birçok kent tarafından fazlaca basılmıştır. Ares/kın içinde kılıç tipinde kralın savaş politikasını yansıtmıştır, Roma'nın savaş tanrısı Mars'a karşı seçilme durumunda görülür. Emisyonlarında ise Pontus Krallığı'nın armaları hilal ve yıldız betimlemeleri görülür⁷⁰.

⁶⁵ Deniz Burcu Erciyas, *Studies in the Archaeology of the Hellenistic Pontus: The Settlements, Monuments and Coinage of Mithradates VI and His Predecessors*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), University of Cincinnati, 2001, s.177.

⁶⁶ Tekin, 1999, s. 9.

⁶⁷ Arslan, 2007, s. 123.

⁶⁸ Martin Jessop Price, *Mithradates VI Eupator, Dionysos and the Coinages of the Black Sea*. The Numismatic Chronicle, Seventh Series, Vol. 8, 1968, s. 1-12.

⁶⁹ Arslan, 2007, s. 126.

⁷⁰ Tekin, 1999, s. 9.

IV. Mithradates döneminde darp edilen benzer sikkelerin farklı darphaneler aracılığıyla basılması hakimi olduğu bölgelerin genel kontrollerini sağlamaktaydı. Özerk yapıları kuvvetlendirmek istemesidir⁷¹. Pontos ve Paphlagonia bölgelerindeki sikke tipleri çoğu kent tarafından basılmış bazı sikkeler ise bir ya da iki kent tarafından darp edilmiştir⁷². Bu yüzden darp edilen her tip sikke IV. Mithradates'in üniter sikke politikası olarak darp edilmemiştir. O. Tekin, çalışmasında üniter sikke politikası ile darp edilen sikke tiplerini şöyle sıralamaktadır:

- 1.Aigis/Nike
2. Athena Parthenos/ Perseus
3. Ares/ Kın içinde kılıç
- 4.Dionysos/ thyrsos
- 5.Deri başlıklı erkek/ sadak
- 6.Genç erkek başı (Perseus?)/ cornucopia
- 7.Zeus/ Kartal (O)
- 8.Zeus/ Kartal (T)

Daha az emisyonlara sahip olan Perseus/ harpa ve Perseus/ Pegasos gibi tipler de yer almaktadır⁷³.

VI. Mitradates döneminde Pontos ve Paphlagonia kentleri içerisinde yer alan Amisos en fazla sikke darbını gerçekleştirmiştir. Bu durumun en iyi kanıtı diğer definelerde görülür⁷⁴. Amisos kenti diğer kentlere kıyasla daha çok tip ve daha fazla miktarda sikke basması, kentin o döneminde deniz ve kara ticaretinde önemli yere sahip

⁷¹ Price, 1968, s. 5.

⁷² Tekin, 1999, s. 9-11.

⁷³ Tekin, 1999, s. 12.

⁷⁴ Kabadüz definesinde 1038 adet, Binbaşıoğlu definesinde 295 adet, Samsun definesinde 315 adet, Sivas definesinde 573 adet Amisos sikkesi bulunmaktadır.(Göktürk, M. T. ve Cebesoy, S. (1994). Kabadüz Definesi, Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1993 Yıllığı, s. 54-82; Amadry, M., Le Guen-Pollet, B., Özcan, B., Remy, B., (1991). Le Trésor de Bronze des Villes du Pont Frappées Sous Mithridate VI Eupator, B. Rémy(Ed.), Pontica I, Recherches sur L'Histoire du pont dans L'Antiquité. Varia Anatolica V, pp. 61-76; Travaglini, A. (1997). Samsun (Amisos), A. Travaglini (Ed.), Museo di İzmir I. Ripostigli di Monete Greche. Milano, p. 149-163; Tekin, 1999).

olmasından kaynaklı olmalıdır⁷⁵. Amisosdan sonra en fazla sikke darp eden kentler Sinope ve Amastris kentleridir⁷⁶.

Pontos Krallığı, Mithradates'in Roma'ya yaptığı seferler ve sefer hazırlıkları ile kraliyet sikkelerine yansması bu dönemde yoğun bir sikke darbını bize gösterir⁷⁷. Seferlerden dolayı askeri ödemelerin fazla olması kraliyet sikkelerinden sonra bronz sikkeler ile de gerçekleştirilmiş olmalıdır⁷⁸.

IV. Mithradates döneminde basılan sikkeler çeşitli kronolojik sıralamalar öne sürülür. Ancak genel olarak kabul edilen tarihler SNG Black Sea⁷⁹ bandında yapılan tarihlendirmelerdir. Bu katalogda referans olarak gösterilen SNG Black Sea bandında öne sürülen tarihlendirmeler kullanılmıştır. Buna göre yukarıda belirtilen tipler için önerilen tarihlendirmeler şu şekilde verilmiştir. 1. Ares başı/kın içinde kılıç tipi İÖ. 100-85 Aralığına tarihlendirilirken; 2. Perseus başı/Pegasus tipi; 3. Athena başı/Perseus; 4. Dionysos başı/Cista-mystica tipi; 5. Aigis/Nike tipi ve 6. Zeus başı/Kartal tipinin tetrakhalkos birimindeki sikkeleri İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmiştir.

François de Callatay'ın çalışmasında⁸⁰ farklı kronolojiler önerilmektedir. Callatay sikkeleri dört farklı gruba ayırıp incelemiştir. Bu sınıflandırmaya göre yukarıda belirtilen tipler için önerilen tarihlendirme şu şekildedir: 1. Perseus başı/Pegasus tipi ve

⁷⁵ Sergey Ju. Saprykin The Unification of Pontos: The Bronze Coins of Mithridates VI Eupator as Evidence for Commerce in the Euxine" (Ed. Vincent gabrielsen, John Lund), The Black Sea in Antiquity. Regional and Interregional Economic Exchanges. Aarhus University Press, 2007, pp. 195-208.

⁷⁶ Tekin, 1999, s. 11.

⁷⁷ Price, 1968, s. 4.

⁷⁸ Tekin, 1999, s. 14.

⁷⁹ SNG IX, Sylloge Nummorum Graecorum, England, The British Museum, Part I: The Black Sea. London, 1993, PL. XL, 1053-1083.

⁸⁰ François De Callatay, La Révision de la Chronologie des Bronzes Mithridate Eupator et ses Conséquences sur la Datation de Monnayages et des Sites du Bosphore Cimmérien, (Ed. A. Bresson, A. Ivantchik et J.-L. Ferrary), Une Koiné Pontique Cités Grecques, Sociétés Indigènes et Empires Mondiaux sur le Littoral Nord de la mer Noire (VII s.a. C.-III s.p.C.). Bordeaux, 2007, pp, 271-282.

2. Dionysos başı/Cista-mystica tipleri için İÖ. 100-95 yılları arası önerilirken; 3. Zeus başı/Kartal tipinin her iki birimi ve 4. Ares başı/kın içinde kılıç tipleri için İÖ. 95-90 yılları arası; 5. Athena başı/Perseus ve 6. Aegis/Nike tipleri için ise İÖ. 90-85 yılları arası önerilmektedir. Çalışma katalogunda 175 adet sikke yer almaktadır ve bu sikkelerin 29 adedi Paphlagonia, 146 adedi ise Pontos bölgesine aittir. Katalogda gösterilen sikkelerden en erken tarihli olanları İ.Ö. 120 yılına ait olup en geç sikkeler ise İ.Ö. 56 yılına aittir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BURDUR MÜZESİ'NDE BULUNAN ALPER ERDEM'DEN MÜSADERE EDİLMİŞ PONTOS VE PAPHLAGONİA SİKKELERİ

4.1. Katalog Hakkında Bilgiler

Katalog hazırlanırken, Burdur Müzesi'nin envanterinden yararlanılmıştır. Alper Erdem'den müsadere edilen sikkelerin fotoğrafları çekildikten sonra envanter defterinden sikkelerin bilgileri alınmış. Konuyla ilgili farklı kaynakçalar incelenmiş ve okuyuculara basit ve anlaşılması kolay bir düzenleme sağlamaya çalışılmıştır. Katalogda yer alan Paphlagonia ve Pontus kentleri sikkeleri, kronolojik bir sıralama ile kendisini darp eden kentin olduğu bölgelere göre düzenlenmiştir.

Katalog numarasından sonra sikkenin basım tarihi biliniyorsa darphanesi verilmiştir. Ön ve arka yüz tanımlamalarından sonra sırayla; yapıldığı malzeme, ebat ölçüleri, ağırlığı, envanter numarası verilmiştir. Her bir sikke, karşılaştırılabilmek için kaynakça belirtilmiştir.

Özellikle Amastris sikkelerinde, basıldığı darphane ismi belirsiz olanlar için, aynı tipe sahip olan Amastris darphanesi basımları referans olarak verilmiştir.

4.2. Katalog

Paphlagonia Bölgesi

Amastris

İ.Ö. 85-65

ÖY. Aigis, ortasında Gorgo başı, cepheden.

AY. Sağa dönük, Nike ayakta khiton giyimli, Omzunda palmiye dalı taşıyor.

1. AE. 20.4 mm, 6.43 gr, Env. No. 39203

2. AE. 22.4 mm, 6.32 gr, Env. No. 39204

3. AE. 22.1 mm, 7.10 gr, Env. No. 39205

4. AE. 21 mm, 6.39 gr, Env. No. 39211

5. AE. 21.5 mm, 7.49 gr, Env. No. 39212

6. AE. 19.6 mm, 7.06 gr, Env. No. 39215

Ref. BMC Pontus p. 85, 9; SNG Tübingen, 2078; Waddington, Pont et Paphlagonie, s. 137, no. 21; SNG Vol. XI, 737; Samsun, 358-9.

ÖY. Sağa dönük, Miğferinde Pegasus kabartması bulunan Athena başı.

AY. Perseus, cepheden, ayakta sağ elinde harpa, sol elinde Medusa başını tutuyor. Bacaklarının arkasında Medusa'nın vücudu duruyor.

7. AE. 21.8 mm, 8.23 gr, Env. No. 39251 Ay. AMAΣ– TPEΩE

8. AE 28.6 mm, 19.7 gr, Env. No. 39253 Ay. AMAΣ– TPE[ΩE]

Ref. SNG BM Black Sea, 1312-14.

Pimolisa

İ.Ö. 120-63

ÖY. Sağa dönük Miğferli Ares başı.

AY. Kınında kılıç.

9. AE 21.2 mm, 7.18 gr, Env. No 39179 Ay. ΠΙΜΩ–ΑΙΣΩ[N]

Ref. SNG BM Black Sea, 1352; SNG Cop. Bithynia, 271.

Sinope

İ.Ö. 120-100

ÖY. Sağa dönük, Perseus büstü.

AY. İki diaskur başlığı arasında bereket boynuzu başlıkların üzerinde birer yıldız.

10. AE. 21.8 mm, 8.23 gr, Env. No. 39245 Ay. ΣΙ Ν Ω – ΠΗ Ω[N]

Ref. SNG BM Black Sea, 1521-1522; SNG Cop. Bithynia, 306; SNG Stancomb, 791; SNG von Aulock, 231; Sear SG, 3713.

İ.Ö 100-85

ÖY. Sağa dönük, Genç Ares başı.

AY. Kınında kılıç.

11. AE 20 mm, 5,81 gr, Env. No. 39055 Ay. [ΣΙ]ΝΩ–ΠΗ

Ref. SNG BM Black Sea, 1528.

İ.Ö 85-65

ÖY. Sağa dönük, Athena Parthenos başı. Attika miğferinde pegasus süsü.

AY. Perseus ayakta vücudu sağ dönük, sağ elinde harpa, sol elinde Medusa başını tutuyor. Bacaklarının arkasında Medusa'nın vücudu duruyor.

12. AE 27 mm, 18,37 gr, Env. No. 39037 Ay. ΣΙΝΩ–ΓΗΣ

Ref. SNG BM Black Sea, 1533; Michel, 1991: 296.

ÖY. Sağa dönük, Nike. Omzunda palmiye dalı taşıyor.

AY. Sağa dönük, ayakta omzunda palmiye dalı taşıyan Nike.

13. AE 23 mm, 7,48 gr, Env.No.39041 Ay. ΣΙΝ–[ΩΠΗ]

Ref. Malloy, 45d; G. Kabadüz, 46; SNG vol. XI, 683.

ÖY. Aigis, ortasında Medusa başı cepheden.

AY. Nike ayakta sağa doğru ilerlemekte, sol omzunda palmiye dalı taşıyor.

14. AE 21,5 mm, 5,82 gr, Env.No.39039 Ay. [ΣΙ]Ν–ΩΠ[Η]

Ref. SNG v. Aul. Nachträge, 6753; Samsun, 375-9, SNG Vol. XI, 799.

ÖY. Aigis, ortasında Gorgo başı.

AY. Nike ayakta sağa doğru ilerlemekte, sol omzunda palmiye dalı taşıyor.

15. AE 21,6 mm, 5,82 gr, Env.No.39040 Ay. [ΣΙ]Ν–ΩΠ[Η]

16. AE 20 mm, 8,44 gr, Env.No.39042 Ay. [Σ] ΙΝΩ–ΠΗ

Ref. SNG BM Black Sea, 1536; Samsun, 387-91; HGC , 421.

17. AE 22 mm, 7,24 gr, Env.No.39043 Ay. [Σ]ΙΝΩ–ΠΕ

Ref. SNG BM Black Sea, 1539; G. Kabadüz, 178; HGC , 421.

18. AE 21 mm, 6,61 gr, Env.No.39044 Ay. [Σ]ΙΝ–ΩΠ[Η]

Ref. SNG BM Black Sea, 1536; Samsun, 387-91; HGC, 421.

19. AE 20,5 mm, 6,40 gr, Env.No.39045 Ay. ΣΙΝ–ΩΠ[H]

20. AE 21 mm, 7,01 gr, Env.No.39046 Ay. ΣΙΝ–Ω[ΠH]

21. AE 23,5 mm, 7,31 gr, Env.No.39048 Ay. [ΣΙΝ]–ΩΠHΣ

Ref. SNG BM Black Sea, 1536; Samsun, 387-91; HGC , 421.

22. AE 22,8 mm, 7,58 gr, Env.No.39049 Ay. [ΣΙ] N [Ω]–HEΩΣ

Ref. SNG BM Black Sea, 1539; G. Kabadüz, 178; HGC , 421.

23. AE 19,6 mm, 6,71 gr, Env No.39050 Ay. [ΣΙΝ]–ΩΠH

Ref. SNG BM Black Sea, 1536; Samsun, 387- 91; HGC , 421.

24. AE 22,2 mm, 7,20 gr, Env.No. 39051 Ay. [ΣΙΝΩ]–HE

Ref. SNG BM Black Sea, 1539; G. Kabadüz, 178; HGC , 421.

25. AE 21 mm, 7,38 gr, Env.No. 39052 Ay. ΣΙΝ–Ω[ΠH]

26. AE 20,8 mm, 7,78 gr, Env.No. 39053 Ay. ΣΙΝ–ΩΠH

Ref. SNG BM Black Sea, 1536; Samsun, 387- 91; HGC , 421.

27. AE 23,5 mm, 6,90 gr, Env.No 39054 Ay. [ΣΙΝΩ]–ΠΕΩΣ

28. AE 20.6 mm, 7.24 gr. Env.No 39200 Ay. [ΣΙ]N–ΩΠ[H]

Ref. SNG BM Black Sea, 1539; G. Kabadüz, 178; HGC , 421.

29. AE 21.8 mm, 8.23 gr. Env.No 39208 Ay. [ΣΙΝ]–ΩΠ[H]

Ref. SNG BM Black Sea, 1536; Samsun, 387- 91; HGC , 421.

Pontos Bölgesi

Amisos

İ.Ö 120-63

ÖY. Aigis, ortasında Gorgo başı.

AY. Sağa dönük, Nike ayakta khiton giyimli, Omzunda palmye dalı taşıyor.

30. AE 21 mm, 7.81 gr, Env. No. 39169 Ay. [AMI] – Σ[OY]

Ref. SNG BM Black Sea, 1189; HGC, 242.

31. AE 20.4 mm, 6.29 gr, Env. No. 39170 Ay. [A]MI – Σ[OY]

32. AE 20.6 mm, 7.47 gr, Env. No. 39171 Ay. [A]MI – ΣOY

33. AE 22.4 mm, 7.30 gr, Env. No. 39198 Ay. [A]MI – [ΣOY]

Ref. SNG BM Black Sea, 1177-1191; HGC, 242.

34. AE 21.7 mm, 7.21 gr, Env. No. 39199 Ay. [AMI] – ΣO[Y]

Ref. SNG BM Black Sea, 1189; HGC, 242.

35. AE 20 mm, 6.27 gr, Env. No. 39201 Ay. [A]MI–Σ[OY]

Ref. SNG BM Black Sea, 1177-1191; HGC, 242.

36. AE 20 mm, 6.23 gr, Env. No. 39202 Ay. AMI–[ΣOY]

37. AE 23.6 mm, 8.38 gr, Env. No. 30207 Ay. AMI–[ΣOY]

38. AE 21.2 mm, 6.54 gr, Env. No. 39210 Ay. [A]MI–Σ[OY]

Ref. SNG BM Black Sea, 1189; HGC, 242.

39. AE 22.6 mm, 6.42 gr, Env. No. 39213 Ay. [A]MI–[ΣOY]

Ref. SNG BM Black Sea, 1177-1191; HGC, 242.

40. AE 21.4 mm, 7.79 gr, Env. No. 39214 Ay. AMI–[ΣOY]

Ref. SNG BM Black Sea, 1189; HGC, 242.

ÖY. Sağa dönük, miğferli Ares başı.

AY. Kınında kılıç.

41. AE 19.3 mm, 7.62 gr, Env. No. 39135 Ay. AMI– ΣO[Y]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 157; O. Tekin, 1994: 127, Lev. XXXV 409-412; Callataÿ, 248, Pl. XLVIII. Y, Z; G. Kabadüz, 2009: 255, Lev. I 4-7; SNG von Aulock, 64; S. Ireland, 2000: 18, Res. 370-522.

42. AE 20.3 mm, 7.46 gr, Env. No. 39136 Ay. [A]MI– ΣOY

43. AE 20.7 mm, 6.94 gr, Env. No. 39137 Ay. AMI– ΣOY

44. AE 19.7 mm, 7.83 gr, Env. No. 39138 Ay. AMI– ΣOY

Ref. SNG BM Black Sea, 1147; HGC, 241; O. Tekin, 1994: 127, Lev. XXXV 409-412; Callataÿ, 248, Pl. XLVIII. Y, Z; G. Kabadüz, 2009: 255, Lev. I 4-7; SNG von Aulock, 64; S. Ireland, 2000: 18, Res. 370-522.

ÖY: Sağa dönük, miğferli Ares başı.

AY: Kınında kılıç, sol üst boşlukta hilal ve yıldız.

45. AE 19.1 mm, 7.63 gr, Env. No. 39139 Ay. AMI– Σ[OY]

Ref. SNG BM Black Sea, 1163; SNG Stancomb, 681; HGC, 241; O. Tekin, 1994: 127, Lev. XXXV 409-412; Callataÿ, 248, Pl. XLVIII. Y, Z; G. Kabadüz, 2009: 255, Lev. I 4-7; SNG von Aulock, 64; S. Ireland, 2000: 18, Res. 370-522.

ÖY: Sağa dönük, miğferli Ares başı.

AY: Kınında kılıç.

46. AE 19 mm, 7.41 gr, Env. No. 39140 Ay. AMI– Σ[OY]

47. AE 19 mm, 6.96 gr, Env. No. 39141 Ay. AMI– Σ[OY]

Ref. SNG BM Black Sea, 1147; HGC, 241; O. Tekin, 1994: 127, Lev. XXXV 409-412; Callataÿ, 248, Pl. XLVIII. Y, Z; G. Kabadüz, 2009: 255, Lev. I 4-7; SNG von Aulock, 64; S. Ireland, 2000: 18, Res. 370-522.

ÖY: Sağa dönük, miğferli Ares başı.

AY: Kınında kılıç, sol üst boşlukta hilal ve yıldız.

48. AE 20.5 mm, 7.61 gr, Env. No. 39142 Ay. AMI– ΣO[Y]

Ref. SNG BM Black Sea, 1163; SNG Stancomb, 681; O. Tekin, 1994: 127, Lev. XXXV 409-412; Callataÿ, 248, Pl. XLVIII. Y, Z; G. Kabadüz, 2009: 255, Lev. I 4-7; SNG von Aulock, 64; S. Ireland, 2000: 18, Res. 370-522.

49. AE 19 mm, 8.87 gr, Env. No. 39143 Ay. AMI– ΣO[Y]

Ref. SNG BM Black Sea, 1147; HGC, 241; O. Tekin, 1994: 127, Lev. XXXV 409-412; Callataÿ, 248, Pl. XLVIII. Y, Z; G. Kabadüz, 2009: 255, Lev. I 4-7; SNG von Aulock, 64; S. Ireland, 2000: 18, Res. 370-522.

ÖY: Sağa dönük, miğferli Ares başı.

AY: Kınında kılıç.

50. AE 19.3 mm, 5.86 gr, Env. No. 39144 Ay. AMI– ΣO[Y]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 157; O. Tekin, 1994: 127, Lev. XXXV 409-412; Callataÿ, 248, Pl. XLVIII. Y, Z; G. Kabadüz, 2009: 255, Lev. I 4-7; SNG von Aulock, 64; S. Ireland, 2000: 18, Res. 370-522.

ÖY: Sağa dönük, miğferli Ares başı.

AY: Kınında kılıç, sol üst boşlukta hilal ve yıldız.

51. AE 18.7 mm, 7.29 gr, Env. No. 39145 Ay. AMI– ΣO[Y]

52. AE 21.5 mm, 8.48 gr, Env. No. 39146 Ay. AMI– ΣO[Y]

Ref. SNG BM Black Sea, 1147; HGC, 241; O. Tekin, 1994: 127, Lev. XXXV 409-412; Callataÿ, 248, Pl. XLVIII. Y, Z; G. Kabadüz, 2009: 255, Lev. I 4-7; SNG von Aulock, 64; S. Ireland, 2000: 18, Res. 370-522.

ÖY: Sağa dönük, miğferli Ares başı.

AY: Kınında kılıç.

53. AE 19.8 mm, 7.30 gr, Env. No. 39196 Ay. [A]MI –ΣOY

Ref. SNG Cop. Bithynia, 157; O. Tekin, 1994: 127, Lev. XXXV 409-412; Callataÿ, 248, Pl. XLVIII. Y, Z; G. Kabadüz, 2009: 255, Lev. I 4-7; SNG von Aulock, 64; S. Ireland, 2000: 18, Res. 370-522.

ÖY: Sağa dönük, kanatlı Perseus başı.

AY: İki diaskur başlığı arasında bereket boynuzu başlıkların üstünde birer yıldız.

54. AE 17.6 mm, 4.25 gr, Env. No. 39166 Ay. AMI ΣOY

Ref. SNG Cop. Bithynia, 161.

ÖY. Sağa dönük, Genç Dionysos başı, sarmaşık taçlı.

AY. Üzeri panter postu ile örtülü thyrsos, Cista mystica, diadem.

55. AE 22 mm, 8.01 gr, Env. No. 39147 Ay. AMI– ΣΟΥ

Ref. SNG BM Black Sea, 1200-1209; HGC, 243.

56. AE 22 mm, 8.51 gr, Env. No. 39148 Ay. AMI– ΣΟ[Y]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 145; HGC, 243.

57. AE 20.4mm, 7.61 gr, Env. No. 39149 Ay. AMI– ΣΟΥ

Ref. SNG BM Black Sea, 1200-1209; HGC, 243.

58. AE 21.1 mm, 8.45 gr, Env. No. 39150 Ay. AMI– ΣΟΥ

Ref. SNG Cop. Bithynia, 145; HGC, 243

59. AE 20.3 mm, 7.33 gr, Env. No. 39151 Ay. [AMI] ΣΟΥ

Ref. SNG BM Black Sea, 1199 ; HGC, 244.

60. AE 20.4 mm, 8.35 gr, Env. No. 39152 Ay. AMI ΣΟΥ

Ref. SNG Cop. Bithynia, 145; HGC, 243.

61. AE 20.2 mm, 6.49 gr, Env. No. 39153 Ay. AMI ΣΟ[Y]

62. AE 20.6 mm, 7.97 gr, Env. No. 39154 Ay. AMI ΣΟΥ

63. AE 21.45 mm, 7.13 gr, Env. No. 39155 Ay. AMI ΣΟ[Y]

Ref. SNG BM Black Sea, 1200-1209; HGC, 243.

64. AE 21.6 mm, 8.46 gr, Env. No. 39156 Ay. AMI ΣΟΥ

65. AE 19.8 mm, 7.62 gr, Env. No. 39157 Ay. AMI ΣΟΥ

Ref. SNG Cop. Bithynia, 145; HGC, 243.

66. AE 21 mm, 7.72 gr, Env. No. 39158 Ay. AMI ΣΟΥ

Ref. SNG BM Black Sea, 1200-1209; HGC, 243.

67. AE 20.5 mm, 7.84 gr. Env. No. 39159 Ay. AMI ΣΟ[Y]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 145; HGC, 243.

68. AE 21.3mm, 6.76 gr, Env. No. 39160 Ay. AMI ΣOY

Ref. SNG BM Black Sea, 1200-1209; HGC, 243.

69. AE 20.3 mm, 7.89 gr, Env. No. 39172 Ay. AMI ΣO[Y]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 145; HGC, 243.

İ.Ö 105-90

ÖY. Aigis, ortasında Medusa başı.

AY. Sağa dönük, Nike ayakta khiton giyimli, Omzunda palmye dalı taşıyor.

70. AE 21,6 mm, 6,73 gr, Env. No. 39057 Ay. [AM]–ΣOY

Ref. SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Köker 2008, 30-5.

71. AE 19,4 mm, 8,69 gr, Env. No. 39058 Ay. AMI–[ΣOY]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45a; Samsun, 172-84; Köker 2008, 30-5.

72. AE 22,4 mm, 6,47 gr, Env. No. 39059 Ay. [AMI]–ΣOY

73. AE 20 mm, 8,32 gr, Env. No. 39060 Ay. AMI–ΣOY

74. AE 21 mm, 7,09 gr, Env. No. 39061 Ay. [A]MI–ΣOY

Ref. SNG Cop. Bithynia, 167; Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Samsun, 172-84.

75. AE 22 mm, 5,83 gr, Env. No. 39062 Ay. [A]MI-ΣO[Y]

76. AE 21 mm, 6,40 gr, Env. No. 39063 Ay. [A]MI-ΣO[Y]

77. AE 20,3 mm, 7,12 gr, Env. No. 39064 Ay. [A]MI-ΣO[Y]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45a.

78. AE 22,4 mm, 6,99 gr, Env. No. 39065 Ay. [AM]I-ΣOY

79. AE 21 mm, 7,12 gr, Env. No. 39066 Ay. AMI-ΣOY

80. AE 22 mm, 7,06 gr, Env. No. 39067 Ay. AMI-Σ[OY]

81. AE 22,3 mm, 6,49 gr, Env. No. 39068 Ay. AMI-[ΣOY]

82. AE 21,6 mm, 6,62 gr, Env. No. 39070 Ay. AMI-[ΣOY]

Ref. Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Köker 2008, 30-5.

83. AE 22 mm, 6,82 gr, Env. No. 39071 Ay. AMI-Σ[OY]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Köker 2008, 30-5.

84. AE 21 mm, 7,58 gr, Env. No. 39072 Ay. [A]MI-ΣOY

85. AE 22,2 mm, 9,09 gr, Env. No. 39073 Ay. AMI-Σo[Y]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994:

126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284.

86. AE 20,5 mm, 6,26 gr, Env. No. 39074 Ay. [AMI]–Σο[Y]

87. AE 20,5 mm, 7,45 gr, Env. No. 39075 Ay. [AMI]–ΣοY

88. AE 20,5 mm, 6,54 gr, Env. No. 39076 Ay. [AMI]–ΣOY

89. AE 21,2 mm, 8,81 gr, Env. No. 39077 Ay. [A]MI–ΣO[Y]

90. AE 21 mm, 6,52 gr, Env. No. 39078 Ay. [A]MI–ΣOY

Ref. Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Black Sea, 1177-1191 SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45a; Köker 2008, 30-5.

91. AE 20,6 mm, 9,12 gr, Env. No. 39079 Ay. AMI–[ΣOY]

92. AE 22 mm, 6,99 gr, Env. No. 39080 Ay. AMI–Σ[OY]

93. AE 21,6 mm, 6,73 gr, Env. No. 39081 Ay. [AMI]–ΣOY

Ref. SNG vol. XI, 683; Malloy, 45d; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284.

94. AE 23 mm, 6,56 gr, Env. No. 39082 Ay. [AM]I–ΣOY

95. AE 21 mm, 6,32 gr, Env. No. 39083 Ay. [AMI]–ΣοY

96. AE 21,8 mm, 7,74 gr, Env. No. 39084 Ay. AMI–ΣO[Y]

97. AE 21,4 mm, 8,85 gr, Env. No. 39085 Ay. [A]MI–[ΣOY]

98. AE 19,5 mm, 6,84 gr, Env. No. 39086 Ay. [AM]I–ΣO[Y]

99. AE 21,35 mm, 6,04 gr, Env. No. 39087 Ay. [AMI]–Σο[Y]

100. AE 22 mm, 7,33 gr, Env. No. 39088 Ay. [A]MI–ΣOY

101. AE 22,3 mm, 6,45 gr, Env. No. 39089 Ay. [A]MI–ΣO[Y]

102. AE 21 mm, 6,19 gr, Env. No. 39090 Ay. [AMI]–ΣOY

103. AE 22,7 mm, 7,50 gr, Env. No. 39091 Ay. [AMI]–ΣoY

Ref. Malloy, 45c; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Samsun, 193-200.

104. AE 22,7 mm, 6,97 gr, Env. No. 39092 Ay. AMI–Σo[Y]

105. AE 22,2 mm, 7,27 gr, Env. No. 39093 Ay. [AMI]–ΣOY

106. AE 22,2 mm, 7,22 gr, Env. No. 39094 Ay. [AMI]–ΣO[Y]

107. AE 22 mm, 6,98 gr, Env. No. 39095 Ay. AMI–ΣO[Y]

108. AE 21.6 mm, 7.12 gr, Env. No. 39096 Ay. [AMI]–Σ[OY]

Ref. SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 167; Köker 2008, 30-5.

109. AE 21.6 mm, 7.20 gr, Env. No. 39097 Ay. [A]MI –Σ[OY]

110. AE 23.7 mm, 6.45 gr, Env. No. 39098 Ay. AMI –ΣO[Y]

111. AE 20 mm, 6.61 gr, Env. No. 39099 Ay. [AM]I –Σ [OY]

112. AE 23 mm, 7.79 gr, Env. No. 39100 Ay. [AMI] –ΣOY

Ref. Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; SNG Cop. Bithynia, 167; Malloy, 45a; Köker 2008, 30-5.

113. AE 20.2 mm, 8.63 gr, Env. No. 39101 Ay. [AM]I–ΣOY

114. AE 21.3 mm, 6.48 gr, Env. No. 39102 Ay. AMI–ΣOY

115. AE 20 mm, 7.79 gr, Env. No. 39103 Ay. [A]MI–ΣOY

Ref. Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 172; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; SNG v. Aul. Nachträge, 6753; Malloy, 45v; SNG XI, 690.

116. AE 20.4 mm, 7.79 gr, Env. No. 39104 Ay. [A]MI–ΣOY

117. AE 21.5 mm, 7.81 gr, Env. No. 39105 Ay. [AMI]–ΣOY

Ref. SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Waddington, Pont, s. 57, no. 44; Malloy, 45a; Köker 2008, 30-5.

118. AE 21.5 mm, 6.49 gr, Env. No. 39106 Ay. [A]MI–ΣO[Y]

119. AE 20.5 mm, 6.80 gr, Env. No. 39107 Ay. [A]MI–ΣO[Y]

120. AE 20 mm, 6.54 gr, Env. No. 39108 Ay. [AMI]–Σ[OY]

Ref. Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45a; Köker 2008, 30-5.

121. AE 21.5 mm, 7.26 gr, Env. No.39109 Ay. [A]MI –ΣO[Y]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Köker 2008, 30-5.

122. AE 20.6 mm, 5.52 gr, Env. No. 39110 Ay. AMI –ΣO[Y]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 172; SNG v. Aul. Nachträge, 6753; Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45v; SNG XI, 690; Köker 2008, 42.

123. AE 21.7 mm, 6.65 gr, Env. No. 39111 Ay. [A]MI –ΣO[Y]

Ref. SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 172; SNG von Aulock, 65; Malloy, 45v; SNG XI, 690; Köker 2008, 42; SNG von Aul. Nachträge I, 67.

124. AE 22 mm, 6.79 gr, Env. No. 39112 Ay. [AMI] –ΣOY

Ref. Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45a; Köker 2008, 30-5.

125. AE 22.4 mm, 7.70 gr, Env. No. 39113 Ay. AMI –ΣOY

Ref. SNG XI, 690; Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 172; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45v; Köker 2008, 42; SNG von Aul. Nachträge I, 67.

126. AE 21.8 mm, 7.01 gr, Env. No. 39115 Ay. AMI –ΣO [Y]

Ref. Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45a; Köker 2008, 30-5.

127. AE 21.4 mm, 7.64 gr, Env. No. 39116 Ay. [A]MI – ΣO [Y]

Ref. Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 172; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191 SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45v; SNG XI, 690; Köker 2008, 42; SNG von Aul. Nachträge I, 67.

128. AE 19.8 mm, 7.28 gr, Env. No. 39117 Ay. AMI – [ΣOY]

Ref. Malloy, 45v; Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 172; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191 SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; SNG XI, 690; Köker 2008, 42; SNG von Aul. Nachträge I, 67.

129. AE 21 mm, 7.67 gr, Env. No. 39118 Ay. [A]MI – Σ[OY]

Ref. Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 172; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45v; SNG XI, 690; Köker 2008, 42.

130. AE 20,4 mm, 7.23 gr, Env. No. 39119 Ay. AMI – Σ[OY]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45a; Köker 2008, 30-5.

131. AE 20,6 mm, 5.73 gr, Env. No 39120 Ay. [A]MI – ΣOY

132. AE 21,4 mm, 6.49 gr, Env. No 39121 Ay. [AMI] – ΣO[Y]

133. AE 20,3 mm, 5.97 gr, Env. No. 39122 Ay. [AMI] – ΣOY

Ref. Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56,

Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45a; Köker 2008, 30-5.

134. AE 21,4 mm, 7.88 gr, Env. No. 39123 Ay. [AMI] – ΣOY

Ref. SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Köker 2008, 30-5.

135. AE 21,6 mm, 6.33 gr, Env. No. 39124 Ay. [AMI] – Σ[OY]

136. AE 21,3 mm, 8.33 gr, Env. No. 39125 Ay. [A]MI – ΣO[Y]

137. AE 22 mm, 7.34 gr, Env. No. 39126 Ay. [AM]I – ΣOY

138. AE 21.4 mm, 8.67 gr, Env. No. 39127 Ay. [AMI] – ΣO[Y]

Ref. SNG XI, 690; Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 172; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45v; Köker 2008, 42; SNG von Aul. Nachträge I, 67.

139. AE 21 mm, 7.61 gr, Env. No. 39128 Ay. [AMI] – ΣOY

140. AE 19.4 mm, 7.43 gr, Env. No. 39129 Ay. [AMI] – [ΣOY]

Ref. Köker 2008, 56-8; SNG Cop. Bithynia, 145; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284 Malloy, 26c; SNG Vol. XI, 698; SNG von Aul. Nachträge I, 67.

141. AE 21 mm, 7.68 gr, Env. No. 39130 Ay. [A]MI – [ΣOY]

Ref. Malloy, 45v; Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 172; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191 SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G.

Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; SNG XI, 690; Köker 2008, 42.

142. AE 20.5 mm, 6.88 gr, Env. No. 39131 Ay. [A]MI-Σ[OY]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 167; Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45a; Köker 2008, 30-5.

143. AE 19.8 mm, 7.07 gr, Env. No. 39132 Ay. AMI-Σ[OY]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45a; Waddington, Pont, s. 57, no. 44; Köker 2008, 30-5.

144. AE 18.2 mm, 7.97 gr, Env. No. 39133 Ay. [AMI]-ΣOY

Ref. SNG XI, 690; SNG Cop. Bithynia, 172; Malloy, 45v; Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz: 56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Köker 2008, 42; SNG von Aul. Nachträge I, 67.

145. AE 17.5 mm, 7.70 gr, Env. No. 39134 Ay. [A]MI-Σ[OY]

146. AE 20 mm, 6,27 gr, Env. No. 39201 Ay. [A]MI-Σ[OY]

147. AE 20 mm, 6,23 gr, Env. No. 39202 Ay. AMI-Σ[OY]

148. AE 23,6 mm, 8,38gr. Env. No. 39207 Ay. AM [I-ΣOY]

Ref. Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 167; SNG BM Bleak Sea, 1177-1191; SNG von Aulock, 65; SNG Stancomb, 687-690; O. Tekin, 1999: 36-56, Lev. VI-LII 34-573 ; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV-XXXV 400-405; G. Kabadüz:

56-57, Lev. I 1-33; S. Ireland, 2000: 20-24, Res. 613-949; Michel, 1991: 63, 4-284; Malloy, 45a; Köker 2008, 30-5.

ÖY: Sağa dönük, Nike.Omzunda palmiye dalı taşıyor.

AY: Sağa dönük, Nike ayakta khiton giyimli, Omzunda palmiye dalı taşıyor.

149. AE 21,6 mm, 7,51 gr, Env. No. 39069 Ay. [AMI]–ΣΟ[Y]

Ref. Malloy, 45d; G. Kabadüz, 46; SNG vol. XI, 683.

ÖY: Sağa dönük, miğferli Ares başı olarak resmedilen Mitradates(?) .

AY: Kınında kılıç.

150. AE 21.5 mm, 7.89 gr, Env. No. 39114 Ay. AMI –ΣΟY

Ref. SNG BM Black Sea, 1154 – 1158, HGC, 241; O. Tekin, 1994: 127, Lev. XXXV 409-412; Callataÿ, 248, Pl. XLVIII. Y, Z; G. Kabadüz, 2009: 255, Lev. I 4-7; SNG von Aulock, 64; S. Ireland, 2000: 18, Res. 370-522.

ÖY: Sağa dönük, Miğferinde Pegasus kabartması bulunan Athena başı.

AY: Perseus, cepheden, ayakta sağ elinde harpa, sol elinde gorgo başını tutuyor. Bacaklarının arkasında gorgo'nun vücudu duruyor.

151. AE 28.4 mm, 17.43 gr, Env. No. 39164 Ay. AMI– ΣΟY

152. AE 28.7 mm, 19.04 gr, Env. No 39165 Ay. AMI– ΣΟY

Ref. Waddington, 1904: 51, Pl. VII. 10; SNG BM Black Sea, 1116-1176; SNG Stancomb, 683-686; O. Tekin, 1999: 33-35, Lev. I-VI 1-33; O. Tekin, 1994: 126, 127, Lev. XXXV 406, 408; G. Kabadüz: 62, Lev. II 132G. Kabadüz, 2009: 255, 256, Lev. I-II 9-22; S. Ireland, 2000: 19, 20, Res. 528-582; Michel, 1991: 62, 2-3.

İ.Ö 85-65

ÖY: Aigis, ortasında Gorgo başı, cepheden.

AY: Sağa dönük, Nike ayakta khiton giyimli, Omzunda palmiye dalı taşıyor.

153. AE 21,1 mm, 7,21 gr, Env. No. 39047 Ay. [A]MI–Σο[Y]

Ref. SNG BM Black Sea, 1181-1182; SNG Stancomb, 689-690; SNG von Aulock, 67.

ÖY: Sağa dönük, Miğferli Ares başı.

AY: Kınında kılıç.

154. AE 22 mm, 7.67 gr, Env. No. 39248 Ay. AMI – ΣΟΥ

Ref. SNG Cop. Bithynia, 148-9; Malloy, 30a; SNG BM Black Sea, 1148-1149; G. Kabadüz, 61; Samsun, 34-53; Köker 2008, 15-18.

ÖY: Sağa dönük, Genç Dionysos başı, sarmaşık taçlı.

AY: Üzeri panter postu ile örtülü thyrsos, cista mystica, diadem.

155. AE 21.3 mm, 8.05 gr, Env. No. 39246 Ay. AMI Σ [OY]

156. AE20.4 mm, 7.73 gr, Env. No. 39247 Ay. AMI ΣΟΥ

Ref. BMC Pontos, s. 18, 7-9; SNG von Aulock, 59-60; SNG Stancomb, 695-699; O. Tekin, 1994: 125, Lev. XXXIV 396-398; G. Kabadüz, 61-62, Lev. II 119-126; S. Ireland, 2000: 25, 26, Res. 1042-1091; Malloy, 26c; Williams, 7.

ÖY: Sağa dönük, Genç Dionysos başı, sarmaşık taçlı.

AY: Ortada, Dionysos'un kutsal asası Thyrsos.

157. AE 19 mm, 4.49 gr, Env. No. 39168 Ay. AMI ΣΟΥ

Ref. SNG BM Bleak Sea, 1192-1195; SNG von Aulock, 61; SNG Stancomb, 691-692; O. Tekin, 1994: 126, Lev. XXXIV 399; G.Kabadüz, 64, Lev. III147; S. Ireland, 2000: 25, Res. 1027-1038.

ÖY: Sağa dönük, Miğferinde Pegasus kabartması bulunan Athena başı.

AY: Perseus, cepheden, ayakta sağ elinde harpa, sol elinde Medusa başını tutuyor. Bacaklarının arkasında Medusa'nın vücudu duruyor.

158. AE 27 mm, 19.15 gr, Env. No. 39252 Ay. [AMI] – ΣΟΥ

Ref. Waddington, Pont, s. 51, no. 17; Malloy, 16a; G. Kabadüz, 127.

İ.Ö. 80-70

ÖY: Sağa dönük, Zeus'un defne çelenkli başı.

AY: Pençelerinde şimşek demeti tutan kartal. Başı sağa dönük, kanatları açık.

159. AE 19.4 mm, 8.60 gr, Env. No. 39162 Ay. AMI ΣΟΥ

160. AE 19.5 mm, 10.38 gr, Env. No. 39163 Ay. AMI ΣΟ[Y]

161. AE 19.3 mm, 8.67 gr, Env. No. 39161 Ay. AMI ΣΟ[Y]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 133; SNG BM Bleak Sea, 1220-1231; SNG Stancomb 705-707; G. Kabadüz, 141; S. Ireland, 2000: 28, Res. 1212-1231; Malloy, 14b; SNG Vol. XI, 705; Casey, s. 22, no: 210; Williams, 8.

ÖY: Sağa dönük, sorguçlu miğferli Perseus başı olarak resmedilen Mitradates (?).

AY: Pegasus solda, ayakta, sağ ayağını kaldırmış, su içiyor.

162. AE 24 mm, 11.75 gr, Env. No. 39167 Ay. AMI ΣΟΥ

163. AE 23 mm, 12.99 gr, Env. No. 39180 Ay. AMI ΣΟΥ

Ref. SNG BM Bleak Sea, 1212-1217; SNG von Aulock, 62; SNG Stancomb, 701-703; Callataÿ, 248, Pl. XLVIII, I, J; S. Ireland 2000: 27, Res. 1194-1201; Malloy, 33m; Casey, s.21, no 201-203.

İ.Ö. 56

ÖY: Sağa dönük, Roma'nın miğferli başı.

AY: Sola dönük, Roma kalkanların üzerinde oturuyor. Sağ elinde Nike tutuyor

164. AE 19 mm, 6.44 gr, Env. No. 39223 Öy. [AMI –ΣΟΥ] Ay. [ΕΠΙΓΑΙΟΥ] XAIKIAIOY / PNOYTOY

Ref. SNG BM Black Sea, 1236-9, HGC, 248.

165. AE 21.4 mm, 7.23 gr, Env. No. 39220 Öy. AMI –ΣΟΥ Ay. [Ε]ΠΙΓΑΙΟΥ XAIKIM[OY] / [H]ρNOYT]

166. AE 19.4 mm, 6.67 gr, Env. No. 39222 Öy. [AMI –ΣΟΥ]

167. AE 22 mm, 7.20 gr, Env. No. 39224 Öy. [AMI –ΣΟΥ] Ay. [ΕΠΙΓΑΙΟΥ] ΠΑΠΕΙΝΟΥ

Ref. SNG BM Black Sea 1236-9, HGC, 248.

Khabakta

İÖ. 85-65

ÖY: Aigis, ortasında Gorgo başı, cepheden.

AY: Nike ayakta sağa doğru ilerlemekte, sol omzunda palmiye dalı taşıyor.

168. AE 21.8 mm, 7.52 gr, Env. No. 39209 Ay. [XAB]AK– [TΩN]

169. AE 19.5 mm, 7 gr, Env. No. 39230 Ay. [XA]BA–KTA

Ref. SNG Cop. Bithynia, 207; SNG v. Aul. Nachträge, 6753; SNG BM Black Sea, 1254; G. Kabadüz, 152; Köker 2008, 68.

Komana

İÖ 85-65

ÖY : Aigis, ortasında Gorgo başı, cepheden..

AY: Sağa dönük, Nike ayakta khiton giyimli, Omzunda palmiye dalı taşıyor.

170. AE 20 mm, 6,67 gr, Env. No. 39038 Ay. [KΩ]MA–NΩN

171. AE 21.1 mm, 7.85 gr, Env. No. 39183 Ay. [KΩ]MANΩ[N]

172. AE 20 mm, 7.38 gr, Env. No. 39197 Ay. [KΩ] MA–N[ΩN]

Ref. SNG von Aul. Pontus, 123; Köker 2008, 69.

173. AE 21.6 mm, 7.67 gr, Env. No. 39206 Ay. [KΩMA]N–ΩN

174. AE 20.4 mm, 5.76 gr, Env. No. 39216 Ay. [KΩMA]N–[ΩN]

175. AE 20.4 mm, 7.28 gr, Env. No. 39249 Ay. KOMA– NΩN

Ref. Hunterian, s. 223, no. 1; SNG Cop. Bithynia, 208-9; SNG v. Aul. Nachträge, 6753; SNG BM Black Sea, 1262; G. Kabadüz, 158; SNG Vol. XI, 715.

SONUÇ

Bu çalışmada Burdur Müzesi'nde bulunan ve Alper Erdem'den müsadere yolu ile elde edilen sikkelerden Pontos ve Paphlagonia bölgesine ait olan toplam 175 adet sikke kataloga alınmıştır. 2015 yılında Müze'ye kazandırılan sikkeler; okunabilen lejand, portrelerden yola çıkılıp tanımlanmıştır.

Sikke bilimi nümizmatiğin, uğraş alanı, çok geniş bir zaman dilimini kapsamaktadır. Antik nümizmatik, geçmişte yaşayan toplumlar ve kültürler hakkında başka kaynaklardan öğrenemediğimiz ya da öğrenebildiklerimizi doğrulayan bilgileri vermektedir. Sikkeler, antikçağ toplumları ve ekonomileri hakkında bilgi edinmemizi sağlayan kazılardan elde edilen en somut verilerdir.

Katalogda yer alan Paphlagonia ve Pontos kentleri Amastris (8), Pimalisa (1), Sinope (20), Amisos (138), Khabakta (2), Komana (6), sikke ile temsil edilmektedir.

Sikkeler, Sinope, Amastris, Amisos, Komana, Pimolisa ve Khabakta kentlerine aittir ve bronzdan yapılmıştır. Sikkelerin üzerilerindeki figürlerde ağırlıklı olarak Aigis kalkanı motifi ve tanrıça Nike figürüne rastlanılmaktadır. Sikkelerin tamamı bakır/bronz olarak üretilmiştir.

Sikkelerin üzerindeki monogramların farklı oluşu; sikkelerin farklı dönemlerde ve farklı otoriteler tarafından basıldığını göstermektedir. Aynı tip sikkelerde az da olsa ağırlık ve fiziksel bakımdan bazı farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklar muhtemelen o günlerin tekniği ile ilgilidir.

Ayrıca, sikkelerin çapları ve ağırlıkları basıldıkları dönemin yöneticilerinin yönetim anlayışlarını da ortaya koymaktadır. Mesela, VI. Mithradates, kendisinin Pers soyundan geldiğini iddia ettiği için Pers kahramanı Perseus'u tip olarak kullanıldığı sikkeler, ağırlık ve çap olarak diğer sikkelere oranla daha büyüktür⁸¹.

Pontos Krallığı'nda en çok sikke VI. Mithradates Dönemi'nde basılmıştır. Anadolu'daki krallıkların ülkesini ele geçirmek istemesi ve uzun yıllar Roma ile savaş halinde olmasından dolayı çok sayıda ücretli asker beslemek zorunda kalmıştır. Bu

⁸¹ Oğuz Tekin, *Pontos Krallığı, Eski Anadolu ve Trakya*, İletişim Yayınları, 1. baskı, İstanbul 2007, s. 73-74.

askerlerin giderlerine ilave olarak Roma Senatosu üyelerine gerek duyulduğu zaman rüşvet vermesi, parayla ülkeler satın almaya kalkışması ve şaşaalı hayatını devam ettirebilmesi için paraya çok ihtiyaç duymuştur. Bu yüzden VI. Mithradates Dönemi'nde altın, gümüş ve sayısı milyonları aşan bronz sikke basılmıştır. Altın ve gümüş sikkelerin üzerine kendi adı, bronz sikkelerin üzerine ise basıldığı kentlerin adı yazmaktadır.

VI. Mithradates dönemi bronz sikkeleri 9 tip içermektedir. Bu tipler içerisinde Nike/Nike ve Roma başı/Nike tipi haricindekiler Mithradates'in üniter sikke politikası dâhilinde basılmış tiplere örnek teşkil etmektedir. Amisos sikkelerinin ön yüzlerinde ağırlıklı olarak tanrı, tanrıça, mitolojik kahramanlar veya tanrıyla özdeş şekilde VI. Mithradates'in yer aldığı görülmektedir. Sikkelerin arka yüzünde seçilen betimlerin ise ön yüze uyumlu şekilde, tanrı veya tanrıçanın atribütü işlenirken, kahramanların yaptığı işlerden sahnelere de yer verilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Sikkelerin üzerindeki Aigis/Nike, Perseus/Pegasus, Athena/Perseus tiplerinin sikkelerin üzerinde betimlenmesi şu şekilde açıklayabiliriz. IV. Mithradates kendisinin soyunun baba tarafından Pers imparatorluğunun kurucuları Kyros ve Dareios'a anne tarafından ise III. Aleksandros ve I. Seleukos Nikator'a dayandırılıyordu⁸². Sikkelerdeki Dionysos/Thyrsos cista mistica ve diadem tipi ise Pontos kralları Hellen kültür ve sanatına karşı fazla ilgisi olmasından gelmektedir. Dionysos doğu kökenli bir tanrı olmasına rağmen, Hellenler Dionysos'u benimsemiş ve Olympia tanrıları arasında görmüştür. Bu yüzden IV. Mithradates kendisini Hellenlere karşı kabul görmesini istemiş olabilir⁸³. Bu nedenle, özellikle Amisos sikkelerinde görülen Dionysos/thyrsos ve Mithradates'in Dionysos olarak betimlenmiş başı/cista mystica sikkeleri gözümüze çarpar. Eldeki tüm veriler Amisos'ta güçlü bir Dionysos kült yapılanması olduğuna işaret etmektedir; bu da kent ve civarındaki bağıcılık ve şarap üretimiyle açıklanmaktadır⁸⁴. Sikkelerdeki Ares/Kın içinde kılıç tipi kralın savaş politikasını

⁸² Arslan, 2007, s.123.

⁸³ Arslan, 2007, s.127.

⁸⁴ Hüseyin Sami Öztürk, "Karadeniz'de Dinsel yaşam-Kültler", Aktüel Arkeoloji Dergisi, 2010, s. 42.

yansıtmıştır. Roma'nın savaş tanrısı Mars'a karşı seçilme durumunda görülür. Bazı emisyonlarında Pontos Krallığı'nın arması olan hilal ve yıldız betimi kullanılmıştır⁸⁵.

VI. Mithradates döneminde birçok benzer tip farklı darphaneler tarafından basılmış, bu durumu Mithradates'in hâkimiyeti altındaki bölgelerin genel kontrolünü sağlarken, özerk yapıları da güçlendirme politikası ile açıklanır⁸⁶.

Aynı zamanda sikkeler, ekonomideki gerilemenin ve gelişmelerin şaşmaz ölçüsü olmakla birlikte ekonomi tarihi için de önemli bilgi kaynağıdır. Ayrıca, basım teknikleri ve sikkeler üzerindeki motifler döneminin sanat zevkini ve sanat anlayışını da yansıtmaktadır⁸⁷.

VI. Mithradates Dönemi, bronz sikkelerini ilk birimlendiren Imhoof-Blumer olmuştur. Yapılan birimlendirmeye göre sikkeler 20, 8, 4 ve 2 g'lidir. 20 g'lık en büyük sikke obolos, 8 g'lık sikke tetrachalkos, 4 g'lık sikke dikhalkos, 2 g'lık sikke ise khalkos olarak adlandırılmıştır⁸⁸.

Paphlagonia ve Pontos bölgelerinin özellikle coğrafi konumları göz önüne alındığında her iki bölgede de ticaretin oldukça yaygın ve gelişmiş olduğu görülmektedir.

İ.Ö. 220 yılına kadar darbedilmiş Sinope sikkelerinde kronolojik tasvir yapılması hayli güçtür. Pontos Krallığı döneminde ise kent, krallık başkenti olmasından dolayı önem kazanmış ve sikke basımı devam etmiştir. Krallık sikkeleri altın ve gümüşten yapılırken tüm Pontos şehirlerinde bulunan sikkeler ise bronzdır.

Pontos Krallığının önemli liman şehirlerinden biri Amisos kenti, İç Anadolu bağlantısı sayesinde bölgenin ekonomik hayatında söz sahibi olmuştur. Bu etkinliğini değişik konu ve tiplerin yer aldığı sikkeler darp ederek ortaya koyan Amisos kenti en yoğun sikke darbını Pontos Kralı VI. Mithradates döneminde gerçekleştirmiştir.

⁸⁵ Erciyas, 2001, s.181.

⁸⁶ Erciyas, 2001, s. 175.

⁸⁷ Nezahat Baydur, Roma Sikkeleri, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1. baskı, İstanbul 1998, s.10; Cecile Morisson, Antik Sikkeler Bilimi, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1. baskı, İstanbul 2002, s. 55-57.

⁸⁸ Tekin, 2007, s. 76.

KAYNAKÇA

Antik kaynaklar

- Herodotos. (1973). Herodot Tarihi. (çev. M.Ökmen-A. Erhat). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Homeros. (1992). İlyada. (çev. A. Erhat- A.Kadir). Can Yayınları, İstanbul.
- Ksenophon. (1999). Yunan Tarihi Hellenika. (çev. S. Sinanoğlu). AKDITYK Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara.
- Strabon. (1917-1932). The Geography of Strabo, The Loeb Classical Library. (çev. H. L. Jones). London / New York.

Modern kaynaklar

- Agizza, R. (2001). Antik Yunan'da Mitoloji, Masallar ve Söylenceler. çev. Z. Zühre İlkelen. Arkeoloji ve Sanat yayınları, İstanbul.
- Arslan, M. (2007). Roma'nın Büyük Düşmanı Mithradates VI Eupator. Odin Yayıncılık, İstanbul.
- Baydur, N. (1998). Roma Sikkeleri, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 10.
- Bayladı, D. (1995). Mitoloji. Tanrıların Öyküsü. Say Yayınları, İstanbul.
- BMC Pontus. (1889). British Museum Catalogue of the Greek Coins. Pontus, Paphlagonia, Bithynia and the Kingdom of Bosporus (V. Wroth). London.
- Brill's Encyclopedia of the Ancient World New Pauly (2009). Edited by Hubbert Cancik and Helmuth Schneider. Volume 12, Leiden-Boston.
- Bruneau, P. (1984). Ares. Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae, II (1).
- Burkert, W. (1985). Greek Religion. çev. J. Raffan, Harvard University Press.
- Callataÿ, F. (1997). *L'Histoire Des Goerres Mithridatiques Vue Par Les Monnaies*, Zürich, Lauvain-la-Neuve.

- Callataÿ, F. (2007). La Révision de la Chronologie des Bronzes Mithridate Eupator et ses Conséquences sur la Datation des Monnayages et des Sites du Bosphore Cimérien, A. Bresson, A. Ivantchik et J.-L. Ferrary (Eds.), Une Koiné Pontique Cités Grecques, Sociétés Indigènes et Empires Mondiaux sur le Littoral Nord de la mer Noire (VII s.a C.-III s.p.C.). Bordeaux, pp. 271-308.
- Casey, J., Arslan, M., Brickstock, R., Agnew, J. (2010). Sinope a Catalogue of the Greek, Roman and Byzantine Coins in Sinop Museum (Turkey) and Related Historical and Numismatics Studies. London.
- Cömert, B. (2010). Mitoloji ve İkonografi. De ki Yayınları, Ankara.
- Crook J. A, Lintott A, Rawson. E. (Eds.) (1994). "Mithridates", The Last Age of the Roman Republic, The Cambridge Ancient History, Cambridge, s. 129-164.
- David R. (1994). Sear, Greek Coins and their Values: Volume II. London.
- Dereboylu, E. (2006). Sikkeler Işığında Anadolu'da Ares. Arkeoloji ve Sanat Dergisi, Arkeoloji ve Sanat Yayınları. S: 121, İstanbul.
- Dökü, E., (2008). *Paphlagonia Kaya mezarları ve Kaya tapınakları*, Akdeniz üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktor Tezi, Antalya.
- Düring, B.S., - Glatz., C., (2015) Kinetic Landscapes, *The Cide Archaeological Project: Surveying the Turkish Western Black sea Region*.
- Erciyas, D. B. (2001). *Studies in the Archaeology of the Hellenistic Pontus: The Settlements, Monuments and Coinage of Mithradates VI and His Predecessors*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. University of Cincinnati.
- Erciyas, D. B. (2006). Hellenistik Dönem'de Karadeniz: Yerleşimler, Anıtlar ve Sikkeler Işığında Pontos Krallığı. *Karadeniz Araştırmaları Sempozyum Bildirileri*. Ankara, 203-219.
- Erciyas, D. B. (2006). Wealth Aristocracy and Royal Propaganda under the Hellenistic Kingdom of the Mithradatids, Leyde-Boston.
- Erhat, A. (1994). Mitoloji Sözlüğü. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Erhan, F. (2014). *Antik Çağ Kilikia Sikkelerinde Dinsel Tasvirler*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

- Gezgin, D. (2014). Hayvan Mitosları. Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Gezgin, İ. (2008). Sanatın Mitolojisi, Paleolitik Çağlardan Hristiyanlığa Kadar. Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Gökçek, L. G., Yıldırım, E. ve Pekşen, O. (Eds.) (2018). Antikçağ'da Karadeniz Bölgesi'ndeki Limanların Bölgenin Ticari ve Ekonomik Hayatına Katkıları: Anadolu'nun Eski Çağlarında İktisadi ve Zirai Hayat, Değişim Yayınları.
- Göktürk, M. T. ve Cebesoy, S. (1994). "Kabadüz Definesi", *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1993 Yıllığı*, s. 54-82.
- Göktürk, M. Tevfik (2009). "Kırıkkale Definesi", *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2007-2008 Yıllığı*, S. XXI, s. 241-280.
- Graves, (2010). Yunan Mitleri, Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler. çev. Uğur Akpur. Say Yayınları, Ankara.
- Grimal, P. (1997). Mitoloji Sözlüğü, Yunan ve Roma. çev. Sevgi Tamgüç. Sosyal Yayınlar, İstanbul.
- Hakman, M. (2013). Bir Anadolu Tanrısı Olarak Zeus'un Tabiat ile İlişkisi Üzerine Bir Gözlem. *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Yıl V/1, S: 1, 1-18.
- Head, B. V. (1887). *Historia Numorum, A Manuel of Greek Numismatics*. Oxford.
- Hesiodos (1976). *Theogony*, edited with prolegomena and commentary. çev: M. West. Oxford.
- Hunterian (1901). *Catalogue of Greek Coins in the Hunterian Collection University of Glasgow Volume II*. (G. Macdonald). Glasgow.
- Hoover, O. (2012). *Handbook of Coins of Northern and Central Anatolia, Pontos, Paphlagonia, Bithynia, Phrygia, Galatia, Lykaonia, and Kappadokia (with Kolchis and the Kimmerian Bosphoros), Fifth to First Centuries BC*. HGC, Lancaster/London.
- Ireland, S. (2000). *Greek, Roman, and Byzantine Coins in the Museum at Amasya*, London: Royal Numismatic Society Special Publication, No. 33.

- Işık, A. (2001). Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi (1. Baskı). TTK Yayınları, Ankara.
- Jones, J. M. (1990). Dictionary of Ancient Roman Coins. London.
- Karayaka, N. (2007). Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Pisidia Tanrıları. Ege Yayınları, İstanbul.
- Koçak, Ö. (1993). *Eskiçağ Tarihinde Sinope: Başlangıçtan M.S. 395 Yılına Kadar*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Köker, H. (2008). The Greek Coins of Black Sea Region. *Colloquium Anatolicum VII*.
- Malloy, A. G. (1970). The Coinage of Amisus (First Edition). USA.
- Morkholm, O. (1994). Early Hellenistic Coinage from the Accession of Alexander to the Peace of Apamea (336-186 B.C.), Cambridge University Press.
- Öztürk, H. (2010). Karadeniz'de Dinsel yaşam-Kültler, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, s. 42.
- Paglia, C. (2004). Cinsel Kimlikler. çev. Anahid Hazaryan-Fikriye Demirci. Epos Yayınları, Ankara.
- Price, M. J. (1968). Mithradates VI Eupator, Dionysos and the Coinages of the Black Sea. *The Numismatic Chronicle, Seventh Series, Vol. 8*, 1-12.
- Remy, B. (Eds.) (1991). Le Trésor de Binbaşioğlu (Tokat-Tuquie) Monnaies de Bronze des Villes du Pont Frappées Sous Mithridate VI Eupator. *Pontica I, Recherches sur L'Histoire du Pont dans L'Antiquité*. Varia Anatolica V. pp . 61-76.
- Sear, D. R. (1994). *Greek Coins and their Values: Volume II*. London.
- SNG Aul. Pontus. (1957). Sylloge Nummorum Graecorum, Sammlung v. Aulock, Pontus, Paphlagonien, Bithynien, 1-1049. Berlin.
- SNG BM Black Sea. (1993) Sylloge Nummorum Graecorum, Vol. IX., The British Museum, Part 1, The Black Sea, London.
- SNG Cop. Bithynia (1944). Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum, Bosporus- Bithynia Copenhagen.
- SNG IX. (1993). Sylloge Nummorum Graecorum, England, The British Museum, Part I: The Black Sea, London.

- SNG Stancomb. (2000). Sylloge Nummorum Graecorum, Great Britain, Volume XI, The William Stancomb Collection of Coins of the Black Sea Region. Oxford.
- SNG Tübingen. (1985). Sylloge Nummorum Deutschland. Münzsammlung der Universität Tübingen. 3. Heft. Akarnanien-Bithynien, Berlin.
- SNG Von. Aulock, H. Sammlung (1957). Sylloge Nummorum Graecorum Pontus Paphlagonien-Bithynien, Berlin: Verlag Gebr. Mann.
- SNG Von. Aulock, Nachträge I. (1967). Sylloge Nummorum Graecorum, Deutschland, Sammlung v. Aulock, Nachträge I, Pontus, Paphlagonien, Bithynien, Berlin.
- SNG XI. (2000). Sylloge Nummorum Graecorum, vol. XI, The William Stancomb Collection of Coins of the Black Sea Region, Oxford.
- Talbert, R.J.A., (2000) Richard John Alexander Talbert, *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, Princeton University Press, Princeton.
- Tekin, O. (1994). Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri. The Yapı Kredi Collection Grek&Roman Coins, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Tekin, O. (1999). Sivas Definesi VI. Mithradates Dönemi Pontos ve Paphlagonia Kentlerinin Bronz Sikkeleri, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul.
- Tekin, O. (2007). *Pontos Krallığı, Eski Anadolu ve Trakya* İletişim Yayınları, 1. baskı, İstanbul 2007, s. 73-74.
- Travaglini, A. (Eds.) (1997). Samsun (Amisos), *Museo di İzmir I. Ripostigli di Monete Greche*. Milano, pp. 149-163.
- Tollu, C. (1957). Mitoloji, Yunan ve Roma, Maarif Basımevi, İstanbul.
- V. Gabrielsen and J. Lund (Eds.) (2007). The Unification of Pontos: The Bronze Coins of Mithridates VI Eupator as Evidence for Commerce in the Euxine, The Black Sea in Antiquity. Regional and Interregional Economic Exchanges. Aarhus University Press, pp. 195-208.
- Yanbeyi, T. G. (2013). *Sikkeler Işığında Pontos Kralı Mithradates VI Eupator Dönemi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Waddington, W. H., Babelon, E. and Reinach, T. (1904). *Recueil Général des Monnaies Grecques D'Asie Mineure Deuxime Fascicule I: Pont et Paphlagonie*, Paris.
- Waddington, W. H., Babelon, E. and Reinach, T. (1908). *Recueil Général des Monnaies Grecques D'Asie Mineure Deuxime Fascicule: Bithynie (jusqu'à Juliopolis)*, Paris.
- Williams, D. (2009). The Coins of Pontus, Paphlagonia and Bithynia in the Collection of the Archaeological Museum in Florence. *The Numismatic Chronicle* volume 169. pp. 105-136.
- Wilson, D. R. (1960). *The Historical Geography of Bithynia, Paphlagonia and Pontus in the Greek and Roman Periods*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. University of Oxford.
- Wroth, W. (1889). *British Museum Catalogue of the Greek Coins. Pontus, Paphlagonia, Bithynia and the Kingdom of Bosphorus*. London.

EKLER

EK 1. Ön ve arka yüz lejant listesi

Ön yüz Lejantları

<u>Lejant</u>	<u>Kat No.</u>
[AMI –ΣOY]	164
AMI –ΣOY	165
[AMI –ΣOY]	166
[AMI –ΣOY]	167

Arka yüz Lejantları

<u>Lejant</u>	<u>Kat No.</u>
AMAS– TPEΩE	7
AMAS– TPE[ΩE]	8
ΠIMΩ–ΛISΩ[N]	9
ΣINΩ–ΠH Ω[N]	10
[ΣI]NΩ–ΠH	11
ΣINΩ–ΓHΣ	12
ΣIN–[ΩΠH]	13
[ΣI]N–ΩΠ[H]	14
[ΣI]N–ΩΠ[H]	15
[Σ] INΩ–ΠH	16
[Σ]INΩ–ΠE	17
[Σ]IN–ΩΠ[H]	18
ΣIN–ΩΠ[H]	19

ΣΙΝ–Ω[ΠΗ]	20
[ΣΙΝ]–ΩΠΗΣ	21
[ΣΙ] Ν [Ω]–ΗΕΩΣ	22
[ΣΙΝ]–ΩΠΗ	23
[ΣΙΝΩ]–ΗΕ	24
ΣΙΝ–Ω[ΠΗ]	25
ΣΙΝ–ΩΠΗ	26
[ΣΙΝΩ]–ΠΕΩΣ	27
[ΣΙ]Ν–ΩΠ[Η]	28
[ΣΙΝ]–ΩΠ[Η]	29
[ΑΜΙ]–Σ[ΟΥ]	30
[Α]ΜΙ – Σ[ΟΥ]	31
[Α]ΜΙ – ΣΟΥ	32
[Α]ΜΙ – [ΣΟΥ]	33
[ΑΜΙ] – ΣΟ[Υ]	34
[Α]ΜΙ–Σ[ΟΥ]	35
ΑΜΙ–[ΣΟΥ]	36
ΑΜΙ–[ΣΟΥ]	37
[Α]ΜΙ–Σ[ΟΥ]	38
[Α]ΜΙ–[ΣΟΥ]	39
ΑΜΙ–[ΣΟΥ]	40
ΑΜΙ– ΣΟ[Υ]	41
[Α]ΜΙ– ΣΟΥ	42
ΑΜΙ– ΣΟΥ	43

AMI– ΣΟΥ	44
AMI– Σ[ΟΥ]	45
AMI– Σ[ΟΥ]	46
AMI– Σ[ΟΥ]	47
AMI– ΣΟ[Υ]	48
AMI– ΣΟ[Υ]	49
AMI– ΣΟ[Υ]	50
AMI– ΣΟ[Υ]	51
AMI– ΣΟ[Υ]	52
[Α]ΜΙ –ΣΟΥ	53
AMI ΣΟΥ	54
AMI– ΣΟΥ	55
AMI– ΣΟ[Υ]	56
AMI– ΣΟΥ	57
AMI– ΣΟΥ	58
[ΑΜΙ] ΣΟΥ	59
AMI ΣΟΥ	60
AMI ΣΟ[Υ]	61
AMI ΣΟΥ	62
AMI ΣΟ[Υ]	63
AMI ΣΟΥ	64
AMI ΣΟΥ	65
AMI ΣΟΥ	66
AMI ΣΟ[Υ]	67

AMI ΣOY	68
AMI ΣO[Y]	69
[AM]–ΣOY	70
AMI–[ΣOY]	71
[AMI]–ΣOY	72
AMI–ΣOY	73
[A]MI–ΣOY	74
[A]MI–ΣO[Y]	75
[A]MI–ΣO[Y]	76
[A]MI–ΣO[Y]	77
[AM]I–ΣOY	78
AMI–ΣOY	79
AMI–Σ[OY]	80
AMI–[ΣOY]	81
AMI–[ΣOY]	82
AMI–Σ[OY]	83
[A]MI–ΣOY	84
AMI–Σo[Y]	85
[AMI]–Σo[Y]	86
[AMI]–ΣoY	87
[AMI]–ΣOY	88
[A]MI–ΣO[Y]	89
[A]MI–ΣOY	90
AMI–[ΣOY]	91

AMI-Σ[OY]	92
[AMI]-ΣOY	93
[AM]I-ΣOY	94
[AMI]-ΣoY	95
AMI-ΣO[Y]	96
[A]MI-[ΣOY]	97
[AM]I-ΣO[Y]	98
[AMI]-Σo[Y]	99
[A]MI-ΣOY	100
[A]MI-ΣO[Y]	101
[AMI]-ΣOY	102
[AMI]-ΣoY	103
AMI-Σo[Y]	104
[AMI]-ΣOY	105
[AMI]-ΣO[Y]	106
AMI-ΣO[Y]	107
[AMI]-Σ[OY]	108
[A]MI-Σ[OY]	109
AMI-ΣO[Y]	110
[AM]I-Σ [OY]	111
[AMI]-ΣOY	112
[AM]I-ΣOY	113
AMI-ΣOY	114
[A]MI-ΣOY	115

[A]MI-ΣOY	116
[AMI]-ΣOY	117
[A]MI-ΣO[Y]	118
[A]MI-ΣO[Y]	119
[AMI]-Σ[OY]	120
[A]MI-ΣO[Y]	121
AMI-ΣO[Y]	122
[A]MI-ΣO[Y]	123
[AMI]-ΣOY	124
AMI-ΣOY	125
AMI-ΣO[Y]	126
[A]MI-ΣO[Y]	127
AMI-[ΣOY]	128
[A]MI-Σ[OY]	129
AMI-Σ[OY]	130
[A]MI-ΣOY	131
[AMI]-ΣO[Y]	132
[AMI]-ΣOY	133
[AMI]-ΣOY	134
[AMI]-Σ[OY]	135
[A]MI-ΣO[Y]	136
[AM]I-ΣOY	137
[AMI]-ΣO[Y]	138
[AMI]-ΣOY	139

[AMI]–[ΣOY]	140
[A]MI–[ΣOY]	141
[A]MI–Σ[OY]	142
AMI–[ΣOY]	143
[AMI]–ΣOY	144
[A]MI–[ΣOY]	145
[A]MI–Σ[OY]	146
AMI–[ΣOY]	147
AM [I–ΣOY]	148
[AMI]–ΣO[Y]	149
AMI–ΣOY	150
AMI–ΣOY	151
AMI–ΣOY	152
[A]MI–Σ o[Y]	153
AMI–ΣOY	154
AMI Σ [OY]	155
AMI ΣOY	156
AMI ΣOY	157
AMI ΣO[Y]	158
AMI ΣOY	159
AMI ΣO[Y]	160
[AMI]–ΣOY	161
AMI ΣOY	162
AMI ΣOY	163

[ΕΠΙΓΑΙΟΥ] / ΧΑΙΚΙΑΙΟΥ / ΡΝΟΥΤΟΥ	164
[Ε]ΠΙΓΑΙΟΥ / ΧΑΙΚΙΜ[ΟΥ] / [Η]ρΝΟΥΤ	165
[ΕΠΙΓΑΙΟΥ] / ΠΑΠΕΙΝΟΥ	167
[ΧΑΒ]ΑΚ-[Τ Ω Ν]	168
[ΧΑ]ΒΑ-ΚΤΑ	169
[ΚΩ]ΜΑ-ΝΩΝ	170
[ΚΩ]ΜΑΝΩ[Ν]	171
[ΚΩ] ΜΑ-Ν[ΩΝ]	172
[ΚΩΜΑ]Ν-ΩΝ	173
[ΚΩΜΑ]Ν-[ΩΝ]	174
ΚΟΜΑ- ΝΩΝ	175

EK 2. Levhalar

LEVHA- I

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

LEVHA- II

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

LEVHA- III

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

LEVHA- IV

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

LEVHA- V

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

LEVHA- VI

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

LEVHA- VII

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

LEVHA- VIII

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

LEVHA- IX

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

LEVHA- X

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

LEVHA- XI

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

LEVHA- XII

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

LEVHA- XIII

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

LEVHA- XIV

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

LEVHA- XV

141

142

143

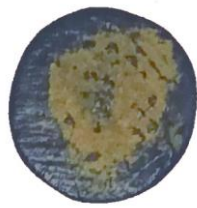
144

145

146

147

148

LEVHA- XVI

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

LEVHA- XVII

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

LEVHA- XVIII

169

170

171

172

173

174

175

Ek 3. Resimler

Resim 1.

VI. Mithradates döneminde Pontos Krallığı

Erciyas, 2006: 203, fig. 1

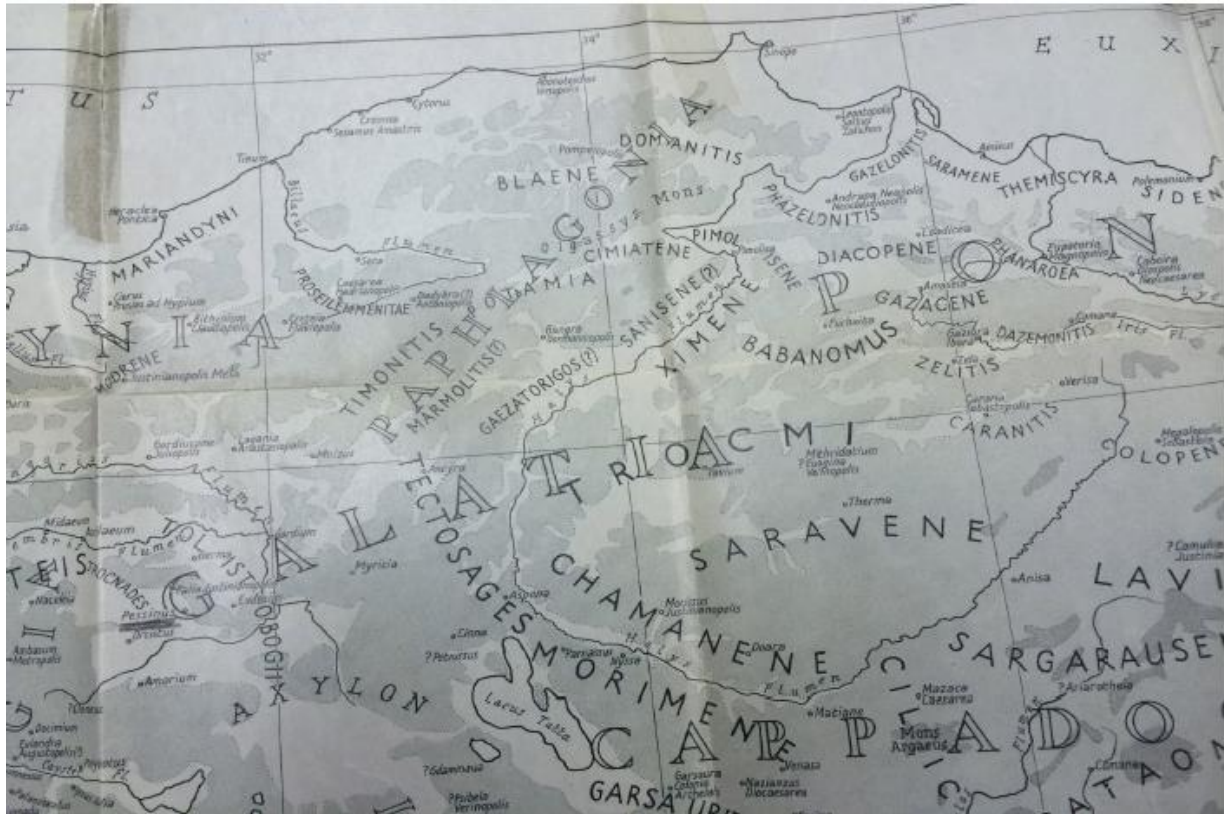
Resim 2.

Pontos Krallığı'nın ulaştığı en geniş sınırlar. (MÖ 88-85)

Yanbeyi, 2013: 277, Harita 4.

Resim 3.

Paphlagonia Haritasi

Brill's Historical Atlas of the Ancient World New Pauly, Edited by Hubert Cancik and Helmuth Schneider, 2008.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Caner RENDE

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Yabancı Dil ve Düzeyi : İngilizce (Orta seviye)

İş Deneyimi : 2020-2021 yılları arası İzmir/Ödemiş
Hypaipa Antik Kenti kurtarma kazısı

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar : -